

Göteborgs Stad
Lärjedalen

Socialtjänstens i Lärjedalen arbete med unga flickor och kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld

En handbok

2005

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Bakgrund.....	2
Mekanismer i det hedersrelaterade våldet.....	3
Tolkning och definitioner av begreppet hedersrelaterat våld.....	4
Förhållningssätt gällande våld mot kvinnor - hrv.....	5
Målsättning	6
Förtydligande	7
Flickor/kvinnors situation och utsatthet.....	7
Konsultation/Rådgivning/Anmälan/Förhandsbedömning.....	10
Metod under initialskedet	11
Probleminventering och bedömning av risk- och skyddsfaktorer.....	11
Frågeställningar vid probleminventering.....	13
Manual.....	13
Riskbedömning.....	15
Skyddsfaktorer	16
Analys/bedömning inför beslutsfattande	16
Omedelbart omhändertagande/skydd - LVU	17
Omedelbart omhändertagande enligt § 6 LVU	17
Offentligt biträde	18
Läkarundersökning.....	18
Polisanmälan.....	18
Personskyddet	19
Kommunikation.....	19
Akut placering/skyddat boende	20
Utredning	21
Frågor till föräldrar.....	22
Nätverk	23
Bedömning av olika nivåer - individerna, familjen, samhället	24
Skydds/riskfaktorer	26
Vård enligt LVU	28
Vårdplanen.....	28
Långsiktig placering/skyddat boende/familjehem.....	29
Det långsiktiga arbetet med flickan/kvinnan.....	30
Det långsiktiga arbetet med familjen	32
Förändring över tid.....	33
Fallgropar.....	35
Bristande rutiner/riktlinjer	36
Avledningsmekanismer/Problemförskjutning.....	36
Vuxenperspektiv/barnperspektiv.....	37
Dubbla roller	37
”Kulturell” tolerans	37
Den optimistiska regeln.....	37
Skilda föräldrar	37
Egna rädslor	37
Pusslet/utredning lades inte ihop.....	38
Att tänka på!.....	38
Vad bör socialtjänsten utveckla när det gäller arbetet med hedersrelaterat våld?.....	39
LAGAR ETC	42
LITTERATUR OCH REFERENSER	47

Socialtjänstens i Lärjedalen arbete med unga flickor och kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld

Bakgrund

Detta material är utarbetat och nedtecknat av enhetschef Marita Lager och 1:e socialsekreterare Mikael Thörn. Vi är anställda inom Individ och familjeomsorg i stadsdelen Lärjedalen, Göteborgs kommun. Tillsammans med kollegor på Rättsenheten har vi samlat kunskap och erfarenheter från gruppens sociala arbete med unga kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld.

Rättsenheten är en specialistenhet som sedan dess start 1994 har arbetat med utredningar om barn och ungdomar som blivit utsatta för fysisk och psykisk misshandel, allvarlig bristande omsorg, sexuella övergrepp, könsstympning. Då en utredning har lett till en vårdansökan enligt LVU har arbetet med den juridiska processen ingått i arbetsgruppens uppgifter och ansvar.

1996 blev gruppen medveten om en annorlunda problematik. En ung kvinna rymde hemifrån tillsammans med en ung man från en annan bakgrund och religion. Flickan tvingades hem med våld och under pistolhot. Ett omedelbart omhändertagande enligt LVU gjordes för att skydda flickan från sina föräldrar och släktingar. Ingen talade vid denna tidpunkt om patriarkalt eller om hedersrelaterat våld.

För Rättsenheten innebar detta att ytterligare en ny problematik kom att innefattas i vårt ansvar. Några år tidigare hade problematiken kring kvinnlig könsstympning börjat uppmärksammas. Generellt kan dock sägas att det handlar om föräldrars våld mot barn/ungdomar.

Vi kunde ta tillvara mycket av den kunskap, erfarenhet vi tillägnat oss i det tidigare sociala arbetet med utsatta barn liksom delar av de metoder och rutiner som redan fanns utarbetade.

Det vi sökte mera av var kunskap om hot och våld i hederns namn. Vad stod det för? Varför utövades det? Av vem? I vilka länder? Kunde föräldrar döda sitt eget barn i hederns namn? Religionens roll? Mannens roll? Kvinnans roll? Släktens roll?

Vi såg svårigheterna att arbeta med denna nya problematik som inte nämns eller omfattades av våra sociallagar.

Därför började vi undersöka och pröva användbarheten och söka stöd för att ingripa även i andra lagar utanför Socialtjänstlagen och LVU.

Vi fann stöd i Föräldrabalken, FN:s mänskliga rättigheter och barnkonvention.

1996 hade 16-åriga Sara dödat av sin bror och kusin och Fadimes situation och problem hade uppmärksammas i medier. Det var dock först efter mordet på Pela 1999 och Fadime 2002 som regering och andra samhällsorgan visade att man förstod allvaret i den problematik dessa flickor/kvinnor utsatts för. Snabbt beslutades att anslå pengar för att få en bedömning av omfattningen av problematiken samt att omedelbart skapa, bygga upp skyddade boenden för

dessa utsatta flickor. De beviljade pengarna fördelades till de tre största Länsstyrelserna i landet som samtidigt tilldelades uppdraget att arbeta mot det hedersrelaterade våldet.

2002 gjordes en kartläggning av länsstyrelsen i Västra Götaland som skulle visa på hur förekomsten av problematiken såg ut. I Göteborgs stad uppskattades antalet flickor till 200.

För Lärjedalens del så har ett 40-tal flickor och kvinnor blivit omhändertagna och skyddade under mellan år 2000 – 2005.

Under samma tid uppskattar vi att vi mött ett hundratal familjer där det funnits varierande grad av begränsningar, förtryck, kontroll och hot men där skyddsinsatser eller tvångsingripanden inte varit nödvändiga.

2004 har en nationell kartläggning presenterats som visar att det i hela landet finns c:a 1 500 flickor som är utsatta för hedersrelaterat våld.

Kartläggningen har inte haft en enhetlig utformning vilket kan innebära att svar har lämnats utifrån olika frågeställningar. Kartläggningen har kritiserats och vissa menar att den är överdriven och talar om en alltför hög siffra. Andra menar att det finns ett stort mörkertal och alltså borde den reella siffran vara större.

Problematiken kring arrangerade äktenskap är också mycket stor.

Mekanismer i det hedersrelaterade våldet

Det hedersrelaterade våldet finns i samhällen där det råder ett hierarkiskt, patriarkalt familjesystem.

Familjen kan liknas vid en pyramid där männen har den totala makten och alltså finns i pyramidens topp medan kvinnorna finns i pyramidens botten. Den unga kvinnan blir underordnad alla i sin familj, inklusive bröder. Ytterligare en faktor är familjens släkt som i många fall blir en betydande maktfaktor.

Mannens främsta uppgift är att försörja och beskydda sin familj och att värna om kvinnans trohet och den unga kvinnans oskuld. Mannens heder blir därför förknippad med kvinnans sexualitet. Kvinnans uppgift är att uppfostra barnen. I de fall de unga kvinnorna överträder de uppställda normerna blir även modern en förlorare eftersom hon misslyckats i sin uppgift.

I starkt patriarkala samhällen står heder och skam för centrala värden. Kollektivet är överordnat individen och beslutar om regler för uppförande och beteenden. Kollektivet fattar även beslut om sanktioner då överträdelser sker. Överträder en ung kvinna gällande regler drabbas hela kollektivet av skammen och måste därför agera. Hedern är ett begrepp som kan förvärfvas och förloras. Går hedern förlorad måste handlingar vidtas för att den skall återupprättas. Bestraffningen av en ung kvinna får därför en annorlunda betydelse. En ung kvinnas liv kan med andra ord offras för att hela kollektivets heder skall återupprättas.

Vid ingång av äktenskap tas hänsyn till familjetraditioner och ekonomiska skäl. Därför väljs lämpliga partner ut av familjerna mycket tidigt, ofta då flickorna och pojarna är minderåriga. De

båda berörda får inte möjlighet att lära känna varandra och därmed heller inte en chans att själva välja. Detta är arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap.

Det hedersrelaterade våldet förekommer i många olika länder liksom inom flera olika religioner.

I en rapport från FN anges vilka länder där det förekommer hedersrelaterat våld. Där nämns bland annat Irak, Iran, Libanon, Jordanien, Turkiet, Syrien, Pakistan, Marocko, Egypten, Tunisien, Somalia. Cirka 5 000 kvinnor dödas varje år i hedersrelaterat våld. (FN-rapport 2002)

Självklart är det så att de allra flesta familjer från dessa länder inte utövar hedersrelaterat hot, förtryck och våld även om vi vet att det praktiseras och accepteras i deras hemländer. Men så länge vi vet att enskilda flickor fortfarande blir utsatta så har socialtjänsten en uppgift att ge stöd och skydd för utsatta.

För ytterligare diskussion kring mekanismer i det hedersrelaterade våldet se bland annat Wikan och Awlaa.

Tolkning och definitioner av begreppet hedersrelaterat våld

För tolkning och definition av hedersrelaterat våld se även socialstyrelsens rapport för nationellt konsultativt stöd, 2005 samt rapporter från Länsstyrelsen i Stockholm och Västra Götaland 2005.

- Våldet ses och uttalas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder, och värna om släktens överlevnad
- Våldet ses och uttalas av kollektivet
- Hederstänkandet har en avgörande roll
- Våldet är ofta planerat
- Våldet är kollektivt sanktionerat och beslutat samt i vissa fall även kollektivt utövat
- Förövare beskyddas av merparten av släkten/kollektivet
- Våldet drabbar oftast flickor från det att de är i cirka 12-13 års ålder och framåt
- Våldet kan även drabba pojkar och män som stödjer, skyddar eller är tillsammans med en flicka/ kvinna som bryter mot släkten/kollektivets normer
- Våldet kan även drabba homo- bi- och transsexuella personer på grund av sin sexuella läggning.

Det hedersrelaterade våldet är:

- *Fysiskt*
Våld och misshandel, från örfilar till ytterst mord
- *Psykiskt*
Hot, förföljelse, förtryck, kontroll kränkningar, nedvärderingar, skuld- och skambeläggning
- *Sexuellt*
Sexuella övergrepp och våldtäkt
- *Socialt*
Isolering, bevakning, utsatthet, ekonomisk nöd, förbud mot att delta i olika normala samhällsaktiviteter och med kamrater, tvång till viss klädsel

Det hedersrelaterade våldet finns inom olika skilda samhällen och i skilda religiösa, kulturella, etniska och sociala förhållanden.

Definition av heder i texten: Oskrivet normsystem som man inte kan bryta mot utan att förlora anseendet, särskilt i gruppen/kollektiv

Förhållningssätt gällande våld mot kvinnor - hrv

Våldet mot kvinnor måste ses ur ett könsmaktsperspektiv. Mäns våld mot kvinnor generellt hänger samman med könsmaktsordningen och den dagliga diskriminering och kränkning kvinnor utsätts för. I grunden är det ”konstruktionen av manlighet” det är fel på. Allt våld handlar om makt och kontroll.

I grunden betraktar vi det hedersrelaterade patriarkala våldet som ett brott mot de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Det hedersrelaterade våldet innebär att flickor kontrolleras, begränsas och mister rätten till sitt eget liv. Unga kvinnor kan förhindras att utbilda sig, de blir bortgifta, inte sällan som minderåriga, med män som inte de själva, utan familjen valt. De blir kränkta genom att de fråntas all bestämmanderätt över sitt liv och sin kropp, de berövas rätten till sin sexualitet, de hotas till tystnad, de blir utsatta för såväl fysiskt som psykiskt våld. De kan bli könsstympade. De kan ytterst bli dödade.

Det pågår en diskussion bland tjänstemän, forskare och yrkesfolk huruvida det hedersrelaterade våldet är att jämställa med mäns våld generellt mot kvinnor. Självklart är grunden i allt våld mot kvinnorna detsamma sett utifrån mäns överordning och kvinnors underordning men vi ser att det finns tydliga skillnader. Det hedersrelaterade våldet är mer komplext och börjar till exempel tidigare mot unga flickor/barn utifrån kulturella traditioner och sedvänjor. För en flicka kan det börja tidigt under barndomen men sätts på sin spets i 12-13 årsåldern i samband med inträde i tonåren, ifrågasättande av föräldrar, normer, värderingar och frigörelseprocesser. Det hedersrelaterade förtrycket och våldet innefattar även flera personer i flickans/kvinnans omgivning. Pressen och utsattheten blir därför än större för flickan/kvinnan. Grupptryycket och pressen mot en flicka kan vara mycket stort och kvävande.

Det traditionella våldet mot kvinnor sker från en man gentemot en kvinna. Mannen som slår en kvinna betraktas som en brottsling som skall straffas enligt lagen. Kvinnan som är offret erhåller stöd och hjälp från vänner/släkt/omgivning och samhälle. Hon är inte ensam i sin utsatta situation.

Det hedersrelaterade våldet drabbar en flicka/kvinna från pappa, mamma, syskon och ibland hela hennes släkt. I det hedersrelaterade våldet är flickan förövaren som skall bestraffas. Flickan har brutit mot familjens normer, traditioner och värderingar och måste därför straffas för att hedern skall återupprättas. Straffet kan utföras av olika personer i flickans släkt och kan vara av fysisk, psykisk eller social karaktär. Förövarna ges rätten att straffa flickan/kvinnan av omgivningen. I de grupperingar där familjens heder är central respekteras förövarna. De har gjort det som förväntas av dem. Därför är det ingen skam att utföra våldet. Flickan/kvinnan blir i dessa situationer helt utlämnad och står ensam utan något stöd.

Dessa skillnader blir försvårande omständigheter när det gäller socialtjänstens arbete och metoder med dessa flickor.

Svensk lag gäller för alla som vistas i Sverige. Alla människor har lika värde och samma rättigheter/skyldigheter.

Socialtjänsten har en skyldighet att leva upp till dessa krav och lagens intentioner att hjälpa och skydda flickor utsatta för hedersrelaterat våld.

I Sverige är det naturligtvis tillåtet att leva och uppfostra barn utifrån olika filosofiska, kulturella, religiösa, övertygelser. Detta ska respekteras under förutsättning att det inte strider mot svensk lag.

I Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2002:6 framgår tydligt att det är socialtjänstens ansvar att arbeta med flickor som lever i familjer med starkt patriarkala värderingar. Detta ställer krav på att socialsekreterare har fått en gedigen kunskap i ämnet och Socialstyrelsen anger att det ibland kan innebära att man skall ha särskilda handläggare med specialistkompetens för att arbeta med denna problematik. Men oavsett hur man väljer att organisera sitt arbete så måste alla socialsekreterare ha en god kunskap i ämnet eftersom dessa flickor kan dyka upp i socialtjänstens olika verksamheter. Då gäller det för den som möter henne att vara lyhörd och förstå och känna igen de signaler som finns kring en utsatt flicka/kvinna. Den som först möter flickan kanske inte alls är den som skall ha ansvaret för det fortsatta arbetet men denna socialsekreterare måste känna till hur socialtjänsten organiserat sitt arbete och därmed vart flickan skall vända sig.

Det finns några strategiska och specifika svårigheter när det gäller dessa flickor

1. Hur och när får socialtjänsten kontakt med flickorna?
2. Hur kan socialtjänsten bedöma allvaret i flickans situation?
3. Hur kan socialtjänsten göra adekvata insatser för flickan och samtidigt få ett samarbete med familjen?

Hur socialtjänsten hanterar dessa frågeställningar får avgörande betydelse för hur processen/ärendet kommer att fortskrida. Ju större erfarenhet och kompetens hos handläggare desto bättre bedömningar/insatser. Både sett utifrån flickan som föräldrarnas perspektiv.

I Lärjedalen handläggs alla ärenden för flickor under 18 år, unga kvinnor mellan 18-20 år, samt kvinnor med barn där det finns misstanke om hedersrelaterat våld av Rättsenheten. Vuxenheten handlägger äldre ensamstående kvinnor. Detta innebär att det är några få socialsekreterare som är ansvariga för arbetet med flickor/kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld. Ansvariga handläggare är kända inom stadsdelen vilket underlättar för samarbetet med andra tjänstemän som finns runt flickan. En anmälare kan direkt ta kontakt med en speciell socialsekreterare. Vi undviker därmed jourhantering och att hjälpsökande blir hänvisade runt i systemet och kan ständigt upprätthålla en hög kunskap/beredskap.

Målsättning

Vår utgångspunkt/skyldighet är att värna om flickans/kvinnans bästa och sätta hennes behov och rättigheter i fokus.

Målsättningen med det sociala arbetet med flickan/kvinnan är att hon skall kunna få sina behov tillgodosedda och kunna utöva sina mänskliga rättigheter. Önskvärt är om detta kan ske samtidigt

som flickan/kvinnan har kvar sin familj. Är detta inte förenligt med flickans/kvinnans bästa så måste socialtjänsten tillgodose flickans/kvinnans behov av såväl stöd och skydd.

När det gäller flickor under 18 år så har socialtjänsten ett ansvar för att arbeta med vårdnadshavarna och ge det stöd som familjen kan ha behov av. Är kvinnan över 18 år så avgör hon själv om föräldrar eller familj skall kontaktas och om hon önskar stödinsatser från socialtjänsten.

Vår uppfattning är att alla är lika mycket värda oavsett kön, ålder, religion, etnisk bakgrund eller sexuell läggning. Alla har rätt till sina mänskliga rättigheter.

Grundläggande bestämmelser och utgångspunkter när det gäller barns rättigheter och föräldrars rättigheter och skyldigheter finns i Föräldrabalken. I FB 6 kap 1 § framgår att: ”Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran”. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.”

I FB 6 kap 2 § uppges att det är vårdnadshavaren som har ansvaret för att barnets grundläggande behov tillgodoses. I 6 kap 11 § framkommer att det är vårdnadshavaren som bestämmer över barnet och att barnet i takt med stigande ålder och utveckling ska få allt mer att säga till om.

När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år. Detta stadgas i socialtjänstlagen 1 kap 2 § som motsvarar FN:s Barnkonvention artikel 3.

I de fall vårdnadshavare allvarligt brister i omsorgen om barn har socialtjänsten en skyldighet att utreda/ingripa till skydd för ett barn enligt bestämmelser i Socialtjänstlagen, SoL, och Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Förtydligande

Detta material omfattar handläggning av de allvarligaste ärenden som kommer till socialtjänstens/Individ och familjeomsorgs kännedom. För dessa flickor/kvinnor har ibland redan tidiga insatser prövats eller så är kravet på skydd så överhängande att ett ingripande/flyttning från familjen är nödvändig.

Denna skrift handlar i huvudsak om flickor/kvinnor. Vi har i materialet skrivit flicka och menar då flickor under 18 år. När vi i materialet skrivit kvinna menar vi myndiga kvinnor över 18 år.

De problem som beskrivs för dessa flickor/kvinnor förekommer även bland pojkar/män, homo-, bi- och transsexuella samt familjer.

Den problematik som beskrivs och de metoder vi använder oss av kan tillämpas även i arbetet med, pojkar, män, par, homo-, bi- och transsexuella personer, par samt familjer.

Flickor/kvinnors situation och utsatthet

Under senare år har kunskapen ökat kring det hedersrelaterade våldet och vad innebär för flickor/kvinnors utsatthet. Inte minst på grund av flickor/kvinnors egna berättelser. Detta har även medfört en ökad kunskap och kompetens inom socialtjänsten i Lärjedalen kring denna

problematik. Genom att möta och stödja flickor/kvinnor sänder socialtjänsten signaler till flickor, familjer, närmiljön om utsattas rättigheter och att det finns stöd/hjälp att få.

Socialtjänsten kommer i kontakt med flickor/kvinnor i olika åldrar som bryter mot familjens normer och värderingar när de söker stöd utanför familjen för att förändra sin situation. Flickornas normbrytande beteende kan ha medfört olika sanktioner för dem själva. Det kan handla om olika former av mer eller mindre begränsningar av deras handlingsutrymme och rättigheter till omfattande förtryck, kränkningar, hot och våld.

Olika faktorer kan leda till att en flickas beteende ifrågasätts av föräldrar/kollektivet och situationen för henne i familjen förvärras.

Nedan följer en uppräknig av exempel på olika faktorer som de flickor/kvinnor vi träffat under åren berättat om. En eller flera faktorer kan ha lett till att familjens rykte och heder skadats. Detta har medfört att flickorna blivit utsatta för hot och våld och sedan sökt stöd hos socialtjänsten. Ibland har det rört sig om mindre omfattande problem och ibland mycket allvarliga och långvariga missförhållanden.

Flickor har blivit utsatta på grund av att de:

- Klär sig "utmanande"
- Har "fel" vänner
- Vill ägna sig åt fritidsaktiviteter som dans, fotboll, handboll etc
- Kommer hem för sent efter skolan/på kvällen
- Bryter mot familjens/släktens normer, värderingar, sedvänjor och traditioner
- "Bråkar, ifrågasätter och säger emot" bröder och pappa
- Syns tillsammans med killar
- Umgås med personer från annan kultur/religion
- Rykte om sig att vara hora
- Har pojkvän
- Har haft sexuella kontakter och förlorat oskulden
- Accepterar inte utvald pojkvän/blivande man
- Vill skiljas/separera från pojkvän/man
- Varit otrogen
- Är gravid utanför äktenskapet

Dessa flickor lever under olika former av stark kontroll och bevakning. De har kontrollerats av:

- sig själva
- föräldrar
- syskon
- släkt
- kamrater
- andra vuxna

Grupptricket och den sociala kontrollen kan vara mycket stor från både familj och omgivning. Ibland kan ett rykte orsaka stora problem. Flickor kan utsättas för olika straff och sanktioner

beroende på hur allvarligt deras ”brott” ses hos familjen. Ju allvarligare desto större ”straff”. Nedan följer beskrivning från olika flickor/kvinnor:

- Till exempel kan ”straffet” för flickor vara att de ej får gå ut under en period. När de ska gå ut ska alltid någon annan från familj/släkt vara med.
- De kan drabbas av utfrysning och isolering från familj och andra släktingar/bekanta.
- De kan utsättas för olika kränkningar/nedvärderingar kallad hora, värdelösa etc.
- En del flickor får avbryta och avsluta skolgång/studier.
- en del får inte delta i olika fritidsaktiviteter.
- Flickor kan tvingas bryta med kamrater och pojkvän.
- De kan skickas till ett annat land/tidigare hemland.
- Flickor riskerar att giftas bort mot sin vilja.
- De kan utsättas för hot, sexuella övergrepp och våld.

Vuxna kvinnor kan hamna i problem om de vill skiljas, börja studera eller ifrågasätter mannens hot och våld.

Pojkar/män kan också utsättas av hot och våld på grund av kontakter och relationer med flickor och kvinnor som har fel religion/status.

Det är ofta bara de modiga och starka flickorna som vågar säga emot och agera för sina rättigheter som söker stöd utanför familjen. En del finner sig i familjens sätt att uppfostra dem och accepterar detta. Dessa flickor är svåra att nå. Här har skolan ett stort ansvar för att se och uppmärksamma även dessa flickor. Lasse Johansson har sammanställt ett material kring skolans roll och ansvar för dessa flickor och vilka signaler som kan märkas i skolan. (Johansson 2004).

Ofta tar det lång tid, ibland flera år, innan flickorna söker hjälp utanför familjen. När de väl söker hjälp är det ofta via skolpersonal som lärare, kurator, sjuksköterska. Flickornas signaler i skolan kan vara till exempel:

- Försämrade studieresultat
- Utökade konflikter runt flickan
- Psykosomatiska besvär
- Högt skolfrånvaro
- Förbjuden att delta i vissa aktiviteter
- Sömnproblem/koncentrationssvårigheter
- Depression
- Får avbryta/avsluta sina studier
- Lever dubbelliv
- Utökad bevakning/kontroll kring flickan i skolan av syskon/andra
- Få eller inga kontakter utanför skolan
- Rädsla för bestraffningar
- Oro för att bli bortgift
- Utsatt för hot och våld

Flickor och kvinnor kan kontakta socialtjänsten själva eller så sker det via kontakt med skola, kvinnojour, polis, ungdomsmottagning, sjukvård eller via kamrater/pojkvänner.

Konsultation/Rådgivning/Anmälan/Förhandsbedömning

Innan en anmälan görs uppmanar vi våra samarbetspartners att göra en konsultation i ärendet. Tillsammans kan vi då samtala kring en speciell flickas problem utan att hennes identitet röjs. Detta ställer inga krav på att ha tänkt färdigt utan ger en möjlighet till diskussion, ”bollplank”, för att kunna ta ställning om en anmälan skall göras eller om ett pågående arbete med flickan kan fortsätta, exempelvis på en skola.

Vill anmälaren och flickan, efter detta, att vi skall träffas kan vi göra det under vad vi kallar rådgivning. Det innebär att vi träffar flickan 3-4 gånger under en kort tidsperiod.

Under rådgivningen görs en probleminventering och riskbedömning (se sid 8-13). Utredning inleds inte och någon formell dokumentation sker ej.

En anmälan skall alltid vara skriftlig. Det är bra både för anmälaren och för socialtjänsten. Anmälaren har då möjlighet att avgöra vad han/hon skall lämna uppgifter om. Vad är anmälaren beredd att stå för? Flickan har kanske också fått möjlighet att lämna synpunkter om vad som skall avslöjas.

När en anmälan kommer in till socialtjänsten så finns en ”ovillkorlig skyldighet att inleda utredning om behov av åtgärd föreligger”. Socialtjänstlagen 11 kap 1 § och 2 § reglerar socialtjänstens utredningsskyldighet. I detta ligger ett krav att underrätta vårdnadshavaren.

Hur socialtjänsten hanterar dessa arbetsuppgifter kan få stor betydelse för den fortsatta handläggningen.

En central fråga är när vårdnadshavaren skall underrättas. En del säger att föräldrarna skall informeras så snart socialtjänsten får in en anmälan som de avser att gå vidare med. Detta handlar om rättssäkerhet.

Andra menar att socialtjänsten först har att bedöma barnets/ungdomens livssituation för att kunna avgöra om behov finns av omedelbart skydd. Båda tolkningarna har rättsligt stöd.

Inte sällan handlar det om att motstridiga intressen finns mellan vårdnadshavare och ungdomen. Enligt socialtjänstlagen skall en utredning inledas skyndsamt och föräldrarna underrättas. Varken lagen eller dess förarbeten anger emellertid vad ordet skyndsamt innebär i praktiken.

Vad vi kan få stöd av är de uttalande som Justitieombudsmannen, JO, gör i enskilda ärenden eftersom institutionen JO är att betrakta som en auktoritet och rättskälla.

Enligt JO skall socialtjänsten i normalfallet underrätta vårdnadshavaren utan onödigt dröjsmål. Detta kan undvikas om det föreligger missförhållanden som exempelvis misshandel. I det senare fallet ger JO stöd för att avvakta något. (JO 1999/2000 JO 1 s 243).

Även sekretesslagen ger stöd för sekretess i förhållande till vårdnadshavare. I SekrL 14 kap 4 § 2 st framgår att ”Sekretess för uppgift till skydd för underårig gäller även i förhållande till vårdnadshavare och får inte efterges av denne, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.”

När det gäller arbetet med flickor utsatta för hedersrelaterat våld använder vi oss alltid av möjligheten att avvakta med att underrätta vårdnadshavaren. En strikt efterlevnad av lagen skulle kunna få katastrofala följder för flickan och direkt motverka de intentioner socialtjänsten har. Många av våra lagar talar om barnets bästa. Det är av största vikt att socialtjänsten alltid tar hänsyn till hur det enskilda beslutet kommer att påverka barnet. Vad kommer att hända flickan när vi inleder en utredning? Är ett sådant beslut till hennes bästa? Vad händer i den stund vi kommunicerar med vårdnadshavarna? Behöver flickan skyddas gentemot den som hotar och slår?

Om en skriftlig anmälan inkommit men behov inte finns för omedelbar åtgärd kan vi göra en förhandsbedömning innan vi inleder utredning. Detta innebär att vi gör en granskning av själva anmälan och dess allvar. Samma probleminventering och riskbedömning görs som under processen, rådgivning. Denna förhandsbedömning hanteras formellt på samma sätt som övriga förhandsbedömningar.

Metod under initialskedet

Probleminventering och bedömning av risk- och skyddsfaktorer

Utgångspunkter

Det är av största vikt att socialtjänstens insatser alltid börjar och utgår från flickans/kvinnans situation och behov. Denna probleminventering görs oavsett om den unga kvinnan är under eller över 18 år. I praktiken är problematiken och svårigheterna likadana när det gäller att söka hjälp utanför familjen. Processen blir därför i stort densamma med den skillnaden att kvinnan som fyllt 18 år är myndig och själv kan bestämma över sitt liv och om hon vill ansöka om stödinsatser från socialtjänsten eller inte.

Det gäller att initialt klarlägga om flickan/kvinnan är utsatt för hedersrelaterat hot, förtryck, kränkningar och våld eller om det handlar om en ”vanlig” tonårsproblematik och frigörelse.

Denna inledande kontakt och samtal är mycket viktig och ibland avgörande för den fortsatta processen. Flickan måste få ett professionellt bemötande.

Vid rådgivningen ska socialsekreterare ordna ett snabbt möte på en neutral plats där flickan/kvinnan känner sig trygg, till exempel på skolan. De flesta flickor får inte vistas eller bli synliga på någon plats de normalt inte skall vara på. De får inte heller synas tillsammans med personer som är okända för familjen. Detta kan innebära risker för flickan. Rykten sprids snabbt inom den egna gruppen och ibland kan familjen veta var flickan befunnit sig under dagen innan hon själv kommer hem.

Om flickan/kvinnan vill ha med någon för henne viktig person så går det bra. Denna kartläggingsprocess måste få ta en viss tid. Rådgivningen kan pågå mellan 1-4 tillfällen.

Vid probleminventeringen klarläggs flickans/kvinnans situation, behov och önskan. Under inventeringen framkommer också om det är andra faktorer än problem i hemmet som styr flickans agerande, till exempel en pojkvän eller en kamrat.

Flickans egen beskrivning av sin situation, behov och egen önskan måste tydligt klargöras. Det är viktigt att ta god tid på sig och vara noggrann då detta underlättar framtida eventuella insatser.

Flickan/kvinnan måste förstå att vi ställer frågor för att kunna få reda på så mycket som möjligt om hennes situation. Detta i syfte att kunna hjälpa henne på bästa sätt. Vi ställer inte frågor för att vi inte tror på henne. Vi utgår alltid ifrån att flickan talar sanning. Vår erfarenhet är också att de flesta av de flickor som sökt stöd hos socialtjänsten har levt under utsatta förhållanden under lång tid, ibland flera år. Inte sällan har det handlat om hot, begränsningar och stark kontroll samt fysisk och psykisk misshandel. Det är ofta ett stort steg att ta för en flicka/kvinna från det att problemen börjat till dess att hon söker hjälp utanför familjen.

I de fall flickan inte lever under allvarliga brister så klargörs detta oftast redan i de första kontakterna och under probleminventeringen. En del flickor vill att vi ska samarbeta med och påverka föräldrarna direkt. Andra är rädda för de konsekvenser detta skulle kunna få. Det är helt nödvändigt att kunna skilja på hedersrelaterat våld och vad som kan betecknas som en tonårs/generationskonflikt. Bedömningen görs utifrån de begränsningar, bestraffningar och den bevakning flickan är utsatt för. Flickans egna framtidsplaner och möjligheten att realisera dessa är viktiga att beakta liksom det omvända rekvisitet från föräldrabalken att en ungdoms inflytande och beslutanderätt successivt skall öka med stigande ålder.

Använd tolk vid behov så att inga missförstånd uppstår. Du som handläggare måste ha kunskap om tolkens inställning till problematiken och vara övertygad om att denne tagit ställning mot det hedersrelaterade våldet. Tolken måste vara kompetent.

Under denna probleminventering är det viktigt att socialtjänsten tydligt klargör och informerar flickan/kvinnan om hennes rättigheter och den svenska lagstiftningen och de olika stöd- och hjälpinstanser som finns. Detta måste vara tydligt för flickan/kvinnan vilken roll och ansvar socialtjänsten har. Det är viktigt att informera om det stöd som finns inom skola, socialtjänst, polis, skyddat boende, rådgivning, offentligt biträde etc, både när det gäller flickan själv, hennes föräldrar och familj.

Flickan måste få vetskap om att vi kan hjälpa henne. Hon måste också få tydlig vetskap om hur dessa ärenden hanteras inom socialtjänst, polis, domstol etc.

Det är viktigt att inge hopp om att en förändring är möjlig.

Probleminventering

Vid probleminventeringen klarläggs bland annat:

Anledning till kontakten

Tidigare kännedom inom socialtjänsten

Bakgrund – Flickan/familjen

Förekomst av kränkningar, hot och våld
Förekomst av kontroll och begränsningar av rörelsefrihet
Akut behov – Förvärrad situation
Skyddsbehov
Flickans önskan

Frågeställningar vid probleminventering

Manual

Det är nödvändigt att få en så konkret bild som möjligt av flickans situation och behov för att kunna vidta adekvata insatser. Detta sker via samtal med flickan utifrån en frågemanual.

Astrid Schlytter har nämnt två användbara frågor som kan ställas till flickan om hennes situation:
Vad får hon inte göra som hon skulle vilja göra?
Vad måste hon göra som hon inte vill göra?

Dessa två allmänna och öppna frågor ger möjlighet för flickan själv att fritt berätta om sin situation och önskemål utan att styras av socialsekreteraren. Svaren på dessa frågor ger ofta en god uppfattning om vilka förhållanden flickor lever under. Ofta framkommer det om hon lever under utsatta förhållanden eller om hon har orealistiska krav och förväntningar på vad man ska få göra som underårigo och på föräldrars bestämmanderätt.

Det är viktigt att inte bara ställa allmänna och generella frågor då dessa ofta ger allmänna och generella svar. Det är viktigt att ställa konkreta, specifika och tydliga frågor då vi måste få en så konkret uppfattning som möjligt av flickan/kvinnans situation.

Nedan följer ytterligare frågeställningar som vi använder oss av vid probleminventering och riskbedömning:

Har flickan/kvinnan/familjen tidigare haft kontakt med socialtjänsten. I så fall av vilken anledning?

Var kommer familjen, flickan ifrån?

Hur ser flickans nuvarande familjesituation ut? Föräldrar, syskon, släkt, boende, skola, pojkvän etc?

Har flickan utsatts för våld? Hur ofta och på vilket sätt?

Har hon utsatts för hot? Hur ofta och på vilket sätt?

Har hon utsatts för kränkningar? Hur ofta och på vilket sätt?

Vem har utsatt henne för hot, våld och kränkningar? Vad har anledningen varit?

Har hon eller har hon haft synliga skador? Var på kroppen har det varit? När har detta våld skett?

Har någon annan sett detta våld eller skador?

Är hon utsatt för begränsningar och bevakning när det gäller skola, kamrater, klädsel, fritid, tider? På vilket sätt? Av vem?

Får hon delta i all skolundervisning till exempel idrott, simning, religionsundervisning, livskunskap, sex & samlevnadsundervisning och utflykter?

Måste hon gå direkt till skolan och direkt hem efter skolan? Bevakar någon i familj/släkt henne i och kring skolan samt på fritiden? Till exempel syskon, föräldrar, andra.

Kan hon gå ut själv? Har hon kamrater? Kan hon umgås med kamrater? Får hon ha kamrater av motsatt kön?

Har hon någon fritidssysselsättning? Får hon ha fritidssysselsättning? Har hon haft fritidssysselsättning?

Vad måste hon göra hemma när det gäller hemsysslor som städning, matlagning, passning av småsyskon etc? Vilka tider har hon då hon måste vara hemma?

Har flickan egna beteendeproblem? Missbruk? Kriminalitet? Kontakter med kamrater som har ett socialt nedbrytande beteende? Skolfrånvaro? Hur är hennes skolkunskaper och förmåga?

Har hon pojkvän hon valt själv? Vet föräldrarna om detta? Accepteras han i så fall av dem?

Finns det planer på förlovnings eller giftermål mot hennes vilja eller med en person hon ej känner?

Är hon redan förlovad eller gift med någon hon inte vill leva med eller själv valt?

Vad har föräldrarna för syn på barn, flickor, giftermål, skola, ”svensk/annan kultur”?

Ljuger eller undanhåller hon information till hemmet? Lever hon dubbelt?

Har hon fysiska problem, psykiska problem eller psykosomatiska problem? (Till exempel huvudvärk, magont, sömnsvårigheter, självmordstankar etc).

Frågor kring sexualitet? Har hon haft sexuella kontakter eller är hon oskuld? Fråga kring sexuell läggning? Vad har föräldrarna för inställning kring sexualitet?

Vem bestämmer i familjen?

Vilken släkt finns i Sverige och vilken släkt finns i andra länder? Vem bestämmer i släkten?

Finns det äldre flickor i släkten som begränsats, hotats, utsatts för våld, gifts bort mot sin vilja?

Vad har hon för relation till pappa och mamma? Har hon stöd från någon i familjen/släkten?

Har hon kamrater och stöd utanför familjen?

Vem vet om hennes situation?

Vad händer/kan hända om hon bryter mot föräldrarnas/släktens krav/önskemål? Vad är hon rädd för?

Vad har flickan/kvinnan för egna tankar om lösningar/önskemål? Konsekvenser av dessa enligt flickan?

Vad har hon haft för strategi fram till nu?

Har flickans situation förvärrats över tid?(Ökad begränsning, hot, våld med stigande ålder)

Föreligger en akut situation/eller händelse?

Finns det behov av skydd? På sikt? Finns behov av skydd akut?

Hur är hennes uppfattning om samarbete och insatser tillsammans med föräldrarna?

Hur går vi vidare? Vad är flickans önskan?

Tala om vad olika alternativ av lösningar kan få för konsekvenser.

Planera framåt och ligg steget före när det gäller behov av hjälp/stöd.

Ge tydlig information om vad socialtjänsten kan göra.

I vissa fall är flickans situation så akut att ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU måste göras.

I andra fall planerar vi framåt utifrån vad flickan själv önskar, till exempel påverka föräldrar och syskon själv, få hjälp med att förändra sin hemsituation via socialtjänsten, olika stödsatser/kontakter som finns samt finner en strategi om det inte blir som flickan önskar och hoppas.

Riskbedömning

Efter probleminventeringen görs en analys och riskbedömning avseende flickans situation, behov av insatser och skydd. Denna riskbedömning kan även göras kontinuerligt under en utredning enligt 11 kapitlet 1 § och 2 § socialtjänstlagen.

Vid denna riskbedömning tas stor vikt vid flickans egna tankar kring sin situation och olika lösningar.

Ju fler av nedanstående varningssignaler som föreligger desto större risk finns för att flickans hälsa och utveckling påtagligt skadas. Det är dock viktigt att vara medveten om att någon enstaka av dessa varningssignaler kan vara så allvarliga och omfattande att det innebär en fara för flickans hälsa och utveckling.

Följande varningssignaler är viktiga att beakta:

- Synliga skador på flickan
- Flickan är konkret utsatt för hot, stark kontroll, kränkningar, fysisk/psykisk misshandel
- Flera inom familj/släkt utsätter henne för hot och våld
- Hot och våld som straff
- Hoten och våldet mot flickan har ökat successivt
- Rigid kontroll av fritid, klädsel, kamrater, tider
- Ökad begränsning och kontroll med stigande ålder
- Konkreta planer på äktenskap mot flickans vilja/att hon skall resa till hemlandet
- Är redan bortgift eller förlovad
- Utsatt för sexuella övergrepp
- Graviditet
- Icke accepterad pojkvän
- Avsaknad av stöd inom familj från förälder och syskon
- Få eller inga kamratkontakter
- Avsaknad av sociala kontakter och vuxna stödpersoner utanför familjen
- Flickan och familjens bakgrund
- Tidigare våld mot barnen inom familjen
- Våld från fadern mot modern
- Bortgifta syskon/kvinnor/barn finns i familj/släkt
- Patriarkal familjestruktur/isolerad familj/stor och belastad familj/ekonomiskt utsatt familj
- Tidigare aktuella inom socialtjänsten för anmälan/utredningar om barn som far illa
- Tidigare dömda för våldsbrott inom familj/släkt

Skyddsfaktorer

Vid bedömningen fästs även vikt vid, förutom riskfaktorer, de skyddsfaktorer som kan finnas kring flickan själv, hennes föräldrar, syskon, familj, släkt, kamrater, skola och nätverk. Till exempel flickans egna förmågor/resurser, föräldrarnas förmågor/resurser, syskons stöd, stöd från någon i familjen stöd från andra utanför familjen.

Efter probleminventering, risk- och skyddsbedömningen görs en analys och om det finns behov av akut hjälp/skydd. Om inte behov finns av omedelbara insatser så får flickan/kvinnan vid det inledande samtalet telefonnummer till socialtjänstens handläggare, polis, socialjour, kvinnojour. Detta är för att säkerställa att flickan/kvinnan, om situationen snabbt förändras, ska veta vem hon kan nå, när som helst på dygnet. Dessa myndigheter informeras för att känna till flickan och hennes situation. Om och när flickan ringer så vet den som tar emot samtalet vad det gäller och har beredskap att handla. Ibland kan budskap i form av koder vara nödvändiga att använda. Samma socialsekreterare skall ha den fortsatta kontakten med flickan/kvinnan så hon inte behöver berätta sin historia för flera personer.

Det är viktigt att planera framåt med flickan. En del flickor vill att vi träffas flera gånger så att de kan fundera kring olika alternativ av stöd, andra tycker sig få den information de behöver, vissa vill att vi pratar med deras föräldrar och för några finns det behov av omedelbart stöd/åtgärder.

Analys/bedömning inför beslutsfattande

Insatser initialt avgörs av:

- vad som framkommit under probleminventering och riskbedömning
- flickan/kvinnans grad av utsatthet
- behovet av skydd
- flickans ålder och mognad

Om kvinnan är myndig bestämmer hon själv om och i så fall vilket stöd hon önskar. Ju yngre än flicka är desto större ansvar och aktiv roll måste socialtjänsten ta. Om flickan är närmare 18 år kan större vikt och ansvar läggas på flickans egen önskan och vilja.

Vi försöker vid de inledande kontakterna balansera och värdera de uppgifter vi fått och väga för och nackdelar med olika insatser. Vi försöker motivera och stödja flickan/kvinnan i att utifrån hennes situation få adekvata insatser. Detta kan vara alltifrån stöd/skydd för henne samt påbörja ett stöd- förändringsarbete med föräldrar och familj.

Det är ibland en grannlaga och svår uppgift att utifrån de inledande samtalen göra bedömningar om behov av insatser. Det kräver grundliga övervägningar och stor erfarenhet och kompetens hos handläggare. Görs detta noga och strukturerat blir det ofta relativt tydligt om och i så fall vilka inledande insatser som bör vidtas.

Ju mer allvarligt utsatt en flicka/kvinna är desto större behov av skydd finns för en flicka/kvinna. De insatser som vidtas inledningsvis avgörs också av flickans och föräldrarnas resurser/svårigheter samt om samarbete med föräldrarna inledningsvis är möjligt.

Den erfarenhet vi gjort under åren är att ingen flicka väljer att berätta om allvarliga missförhållanden från föräldrarnas sida och inom familjen samt söka skydd/stöd utan att det finns en grund till det. Speciellt när de vet hur ärenden handläggs och vad konsekvenserna blir till exempel, utredningar inom socialtjänst, polis, domstolsförhandlingar etc.

Vad skulle en flicka/kvinna vinna på att " hitta på"?

Vår uppfattning är snarare att det ofta tar väldigt lång tid innan utsatta flickor/kvinnor berättar om sin situation och söker hjälp.

Omedelbart omhändertagande/skydd - LVU

Då flickan/kvinnan behöver ett omedelbart skydd skiljer sig handläggningen beroende på om flickan är myndig.

Är flickan över 18 år skall, efter ansökan, ett skyddat boende omedelbart ordnas. I vissa fall kan eller har kvinnan redan ordnat ett eget boende/skydd. Kvinnan får kontakt med en socialsekreterare som i fortsättningen ansvarar för handläggningen, det personliga stödet och praktiska arrangemang såsom ekonomiskt bistånd, polisanmälan, kvarskrivning etc. Endast på begäran av kvinnan tas kontakt med familjen. Vill kvinnan inte ha stöd avslutas ärendet.

Är flickan under 18 år måste det vara sannolikt att hon behöver beredas vård enligt stöd av LVU § 2, fysisk och psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet som gör att en påtaglig risk finns för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Omedelbart omhändertagande enligt § 6 LVU

Om situationen är akut fattar ordföranden i socialnämnden beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt § 6 LVU samt placering enligt 11 § LVU.

Vår erfarenhet har visat på nödvändigheten av att samtidigt besluta enligt § 14 LVU om följande:

- Hemlighållande av placering och vistelseort
- Umgängesbegränsning som innefattar att inte träffa föräldrar
- Att inte tillåta telefonsamtal med familj/släktingar
- Att inte tillåta brevväxling

Detta har också inledningsvis alltid varit flickans önskan för att känna sig trygg och skyddad.

Dessa beslut innebär förutom klara begränsningar även att flickan får lugn och ro i skyddad miljö och kan själv fundera på sin situation och behov utan påtryckningar från andra.

Detta beslut om tillfälliga restriktioner är även nödvändigt för att institutionen skall kunna skydda flickan.

Det är också viktigt att klargöra att flickan inledningsvis inte heller kommer att kunna ha kontakt med kamrater eller eventuella pojkvänner eller andra personer. Detta är nödvändigt för att kunna skydda flickan. Om flickan har kontakt med andra kan de utsättas för hot och påtryckningar samt berätta var flickan befinner sig.

Offentligt biträde

Socialtjänsten ansöker hos länsrätten att de skall utse ett offentligt biträde åt flickan. Ansvariga handläggare föreslår alltid en advokat med kompetens och erfarenhet av problematiken kring flickor utsatta för hedersrelaterat våld. Detta är viktigt så att hennes behov och önskemål tillvaratas på bästa sätt.

Det offentliga biträdet kan vara detsamma som sedan också är målsägandebiträde i eventuell brottmålsrättegång.

Två andra ställningstaganden som måste göras är om flickan behöver läkarundersökas och ta ställning till om och när en polisanmälan skall göras.

Läkarundersökning

Om flickan varit utsatt för våld skall en läkarundersökning omedelbart göras. Det är viktigt att eventuella skador undersöks och blir dokumenterade. Det är nödvändigt för att ett rättsläkarintyg ska kunna utfärdas. Detta är inte minst viktigt för den polisiära utredningen. Det är också nödvändigt att flickan vid behov kommer under adekvat behandling inom sjukvården.

Polisanmälan

Socialtjänsten kan, med stöd av sekretesslagen 14 kap 2 §, 5: e stycket anmäla brott begångna mot barn och därmed bryta mot sekretessen inom socialtjänsten. Paragrafen innefattar brott såsom, misshandel och sexuella övergrepp.

Vår inställning till polisanmälan grundas på de erfarenheter vi gjort under de gångna åren när det gäller utredningar där barn utsatts för barnmisshandel. Vi redovisar här nedan några av de aspekter som bidragit till vårt ställningstagande att generellt polisanmäla brott begångna mot barn. Ibland kan det finnas anledning att avvakta med polisanmälan då det saknas konkreta uppgifter om att brott begåtts. Dokumentera beslutet att polisanmäla eller ej polisanmäla.

Vår grundinställning är att det är polisens uppgift att utreda huruvida ett brott begåtts. Socialtjänsten ansvarar för den sociala utredningen.

Misstänker vi, som tjänstemän, att ett brott kan ha begåtts måste vi vara tydliga med vad den svenska lagen säger.

Det är inte acceptabelt att vi som tjänstemän har andra gränser än lagstiftaren för vad som är brott eller inte.

Det krävs att vi har en kunskap och förståelse för det inträffade men ändå inte accepterar det misstänkta brottet.

Dessa flickor blir aktuella inom socialtjänsten eftersom deras behov, rättigheter enligt svensk lag och mänskliga rättigheter har kränkts och då får inte socialtjänsten fortsätta med denna särbehandling.

Med lagstiftningen om grov kvinnofridskränkning har betydelsen av kontinuitet och tidsperspektivet när det gäller brottet fått stor betydelse. Detta medför att polisanmälningar får stor betydelse då barn levt under bristande omsorg under lång tid där misshandel/kränkningar/hot förekommit.

Socialtjänsten har möjligheten att välja att polisanmäla eller att inte polisanmäla ett brott. Vi menar att man som tjänsteman måste ta ställning mot brott begångna mot barn/kvinnor.

Vår erfarenhet visar att en polisanmälan skapar en tydlighet både i förhållande till flickan som till hennes familj. Det blir även en tydlighet vad som är tillåtet/förbjudet enligt svensk lag. Denna tydlighet kan också ge förutsättningar och på sikt skapa förändringar.

Det är även inte minst viktigt att polis/domstol ska kunna lagföra begångna brott.

Kvinnor över 18 år ges stöd för att våga göra en polisanmälan.

Personskyddet

Samtidigt som en polisanmälan görs tar vi kontakt med en annan avdelning inom polisen som handhar personskydd i de fall sådant skydd är nödvändigt.

Polisen här gör en separat utredning och bedömning om behovet av vilken form av personskydd som behövs och om larmpaket behövs för den utsatta flickan/kvinnan.

I vissa fall är det skydd som finns genom beslut om skyddad vistelseadress och begränsning av umgänge enligt 14 § LVU tillräckligt. Kvinnor som är över 18 år kan ibland själva ha vänt sig till polisen som bedömt skyddsbehovet.

Kommunikation

Kommunikation med vårdnadshavare ska ske enligt bestämmelser i Förvaltningslagen och i Socialtjänstlagens 11 kapitel 8 §.

När det gäller kvinnor över 18 år så bestämmer hon huruvida föräldrar eller familjemedlemmar skall underrättas eller ej. Vill hon att underrättelse skall ske så görs en planering utifrån kvinnans behov och önskan.

När flickan är under 18 år så kontaktas vårdnadshavarna i samband med att utredning inleds enligt 11 kapitlet 1 § och 2 § SoL eller då ett omedelbart omhändertagande sker.

Mötet med vårdnadshavarna sker på socialkontoret. Detta för att tydliggöra socialtjänstens roll och myndighetsutövning. Finns det en säkerhetsrisk så kan denna lättast förebyggas på socialkontoret. Eventuella risker bedöms utifrån den riskanalys som gjorts på flickans situation.

Information ges om;

- vem är ansvarig handläggare på socialtjänsten
- vem är ansvarig chef
- vilka beslut har fattats av vem och varför

- vad innebär dessa beslut för vårdnadshavarna i form av rättigheter/restriktioner
- möjligheten att överklaga beslut
- möjligheten att erhålla ett juridiskt ombud/offentligt biträde
- hur den fortsatta handläggningen kommer att gå till
- hur en utredning går till och vad det innebär
- tidsschemat för handläggningen
- erbjudande om krisbearbetning samt olika stödinsatser

Akut placering/skyddat boende

Det finns ett antal faktorer som är nödvändiga att beakta vid placeringen av dessa flickor/kvinnor.

När det gäller omyndiga flickor och där hemförhållandena är så allvarliga att en placering måste ske utanför hemmet förespråkar socialtjänstlagen att man i första hand överväger om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående, alltså släktinghem. Detta framgår av socialtjänstlagen 6 kapitlet 5 §. Vad som är bäst för barnet skall dock alltid beaktas.

I praktiken innebär detta att en släktingplacering aldrig kommer ifråga för dessa flickor.

Vår erfarenhet är att inga flickor har önskat bo hos några släktingar eftersom de inte tror sig vara trygga där.

Även om en släktingfamilj skulle stå för andra värderingar än flickans familj och därmed också kan inse det felaktiga i hur flickan behandlats är risken stor att de kan utsättas för press av övriga släkten och därmed inte kunna tillgodose flickans behov av stöd/skydd.

Vi har använt oss av många olika slags placeringar beroende på flickans/kvinnans behov.

Vår utgångspunkt har varit att använda oss av placeringsalternativ som vi väl känner till och som står för en gedigen kunskap och hög kvalitet i vården.

När det gäller de myndiga kvinnorna har de ofta funderat och tänkt länge på var de skulle kunna bo och bli skyddade. Deras synpunkter och önskningsar får därför stor betydelse i valet av boende. Fortfarande kan det emellertid vara så att tillgången på plats spelar in.

Det kan handla om kvinnojourer, hotell, vandrarhem, hos vänner utanför den egna gruppen, hos pojkvänner.

För flickor under 18 år gäller HVB-hem eller institutioner inledningsvis. Flickans ålder avgör vilken form av institution eller HVB-hem som blir aktuellt. Ibland finns det även behov av vidare utredning av flickans hälsa, utveckling och behov på institution.

Följande kriterier är viktiga att ta hänsyn till när det gäller placeringsalternativ:

- Riskbedömningen och graden av hot och våld avgör avståndet till placeringen
- Placering görs ej i geografiskt område där släkt eller den egna invandrargruppen är frekventerad
- Behovet av flickans/kvinnans personskydd
- Behovet av läkarvård och psykologhjälp
- Möjlighet till krisbearbetning
- Hög personaltäthet
- I första hand enbart för flickor/kvinnor
- Professionell och kvalificerad behandlingspersonal

- Erfarenhet av problematiken
- Utredningsbehov

Utredning

Vid omedelbart omhändertagande enligt § 6 LVU eller då anmälan leder till att en utredning inleds och genomförs görs en utredning enligt 11 kapitlet 1 § och 2 § socialtjänstlagen. Utredningen görs i stort sett på samma sätt som andra utredningar då misstanke finns om att barn far illa. (Se till exempel Göteborgs stad – DUR, Socialstyrelsens projekt Barns behov i centrum BBIC) Skillnaden är att socialsekreteraren även behöver kunskaper kring utsatta flickors situation, hedersrelaterat våld och kunna göra riskbedömningar. Den utredning som görs ska vara strukturerad, systemisk, tydlig och rättssäker samt utgå från flickans perspektiv och behov.

Riskbedömning görs kontinuerligt under utredningens gång. Situationen kan förändras för flickan under utredningstiden. Gör en analys av de skydds- respektive riskfaktorer som finns för flickan kontinuerligt.

Vid utredningsarbetet tillämpas bestämmelserna för kommunikation och partsinsyn enligt förvaltningslagens 15 §, 16 § och 17 § samt socialtjänstlagen 11 kapitel 8 §.

De inledande samtalen med föräldrarna genomförs alltid på socialkontoret. Första samtalet ägnas åt information samt samtal kring våra insatser/åtgärder/beslut/flickans eller anmälares uppgifter. Dessa uppgifter har även tidigare lämnats om utredningen föregåtts av ett omedelbart omhändertagande. Erfarenheten visar att det finns behov att upprepa denna information flera gånger eftersom vårdnadshavarna ibland inte kunnat ta till sig information i den akuta situationen.

Föräldrarna informeras därför återigen om anledning till omhändertagandet/utredningen samt om vilken roll och ansvar vi har som socialsekreterare/utredare. Föräldrarna får information om vilka lagar som styr vårt arbete samt deras rättigheter och möjligheter att överklaga beslut, rätten till offentligt biträde etc. De informeras om vår handläggning av ärendet/utredningens gång samt hur en utredning kan sluta. Föräldrarna får information om vem som är chef och att de kan vända sig till Länsstyrelsen om de är missnöjda med vår handläggning. De får information om domstolens handläggning vid LVU. Vid polisanmälan klargör vi att det är polisens sak att utreda om det begåtts brott och det är vår sak att göra en social utredning. Vi bokar därefter nya tider. Om föräldrarna önskar kan vi tillsätta stödinsatser för föräldrar/familjen omgående. Vår erfarenhet är att så gott som samtliga föräldrar inledningsvis förnekat problem och de har inte heller önskat något stöd eller insatser.

Socialtjänsten tar ansvar för sina beslut. Vi avlastar flickan därmed ansvar för de insatser/åtgärder socialtjänsten vidtar.

Syftet med utredningen är att klargöra om det finns behov av stöd insatser för barn och/eller föräldrar. En utredning är även ett underlag för att kunna fatta beslut i ärendet. Utredningen och beslut ska ta hänsyn till vad som är bäst för barnet. Detta stadgas både i socialtjänstlagen, LVU och barnkonventionen.

Under utredningen hålls fortsatta samtal med flickan och föräldrarna enskilt samt med föräldrar tillsammans. Det är viktigt att träffa föräldrarna var för sig för att klargöra såväl moderns som faderns inställning och syn när det gäller flickans situation och behov. Använd alltid tolk vid behov. Om flickan senare önskar kontakt/samtal med föräldrarna i vår närvaro kan detta ske även under utredningstiden.

Frågor till föräldrar

De frågor som ställs till föräldrar är de samma som används vid utredningar där det finns misstanke om att barn far illa.

Frågeområden berör bland annat:

Familjesituation och bakgrund

Utbildning, sysselsättning

Hälsa

Relationer inom familjen

Barnets hälsa och utveckling

Hemmiljö

Barnets skolgång, fritidssysselsättning och kamratrelationer

Exempel på frågeställningar till föräldrar:

Beskriv familjesituationen och bakgrund? Relationer inom familjen? Finns det släkt och nätverk?

Beskrivning av sig själva som individer och egna resurser/svårigheter. Psykisk hälsa, stressfaktorer etc.

Har de behov av stödinsatser för egen del?

Beskrivning av sig själva som föräldrar och sina resurser/svårigheter. När det gäller till exempel stöd, stimulans, gränser, kommunikation, tider, regler etc.

Har de behov av stödinsatser i sin föräldraroll?

Beskriv flickan och hennes resurser/svårigheter?

Finns det behov av stödinsatser för flickan enligt föräldrarna? Har hon egna beteendeproblem? I skolan, på fritid, kamratumgänge, missbruk, kriminalitet, psykisk ohälsa etc.

Frågor kring förekomst av hot, kränkningar och våld? Finns det några problem i hemmiljön. I så fall vilka?

Om de kommer från något annat land hur är deras syn på uppfostringsmetoder, flickor/pojkar, kulturmöte, giftermål, utbildning, lagar, rättigheter, svensk annan kultur etc.

Vad är skälet till att flickan berättat om missförhållanden?

Hur kommer det sig att hon berättar om missförhållanden och vill ha skydd om det inte finns problem?

Föräldrarnas förslag till lösningar? Inom familjen? Utanför familjen?

Beakta om det råder samstämmighet eller diskrepans mellan flickans uppgifter och föräldrarnas. Förnekar föräldrarna helt flickans uppgifter eller medger de, båda eller en av föräldrarna, de faktiska omständigheterna kring flickans uppgifter. Under utredningens gång är det även viktigt att beakta om uppgifter ändras.

Vi tar även kontakt med de personer flickan eller föräldrarna vill att vi ska tala med.

Förutom detta tas kontakt med det professionella nätverket kring flickan, t e x lärare, kurator, sjuksköterska, kontaktperson etc.

Samtliga samtal av respektive part och referent ska vara genomläst och godkänt. Jämför sedan de olika berättelser som finns.

Samtalen delges föräldrar och flicka då de är genomlästa och godkända av respektive part och referent och i samband med att utredningen färdigställs.

Viktiga aspekter i utredningen är:

- Förekommer tidigare insatser, utredningar inom socialtjänst
- Familjens bakgrund – inställning till hedersrelaterad problematik
- Föräldrarnas uppgifter/flickans uppgifter - är berättelserna olika - vad skiljer sig?
- Vilka brister i omsorgen föreligger? Är de allvarliga såsom misshandel och övergrepp.
- Vilka krav ställer flickan för att kunna återvända till familjen?
- Är kraven realistiska med tanke på flickans ålder/utveckling?
- Vilka av dessa krav kan föräldrarna acceptera?
- Vilka krav måste dottern acceptera enligt föräldrarna?
- Hur ställer dig dottern till dessa krav?
- Bedöm flickans resurser/svårigheter och behov
- Bedöm föräldrarnas resurser/brister samt förmåga att se och tillgodose flickans behov
- Vilka behov kan tillgodoses inom familjen? Finns det samtycke till insatser?
- Vilka behov kan inte tillgodoses?
- Föreligger grunder för LVU?
- Gör en riskbedömning.

Nätverk

I utredningsarbetet är det viktigt att klargöra det nätverk som finns kring en flicka. Vilka eventuella stödresurser och svårigheter finns i relationen till familj, släkt, kamrater och övriga. Detta kan ske genom att göra en nätverkskarta.

Det är nödvändigt att även klargöra vilka aktörer som finns kring flickan och vad de har för roll och inställning kring flickan och hennes situation och behov.

Till exempel pappa, mamma, syskon, släkt, kamrater, personer från den egna gruppen, personer i bostadsområdet, personer i hemlandet, pojkvän och andra.

Finns möjlighet till medling/samtal/nätverksmöte med familj/flicka med personer i socialt/professionellt nätverk kan detta prövas. Förutsättningen för detta är att flickan känner sig trygg inför ett sådant möte. Planering görs noga av hur ett sådant möte ska gå till, former - innehåll. Flickan ska även veta vad som ska eller kan hända även efter mötet. Till exempel, överenskommelse mellan flicka och föräldrar, insatser för flicka och familj, ytterst skydd.

I de ärenden vi handlagt har de flesta föräldrarna inte velat ha sådana möten. De har inte velat att information ska spridas utanför den egna familjen.

Bedömning av olika nivåer - individerna, familjen, samhället

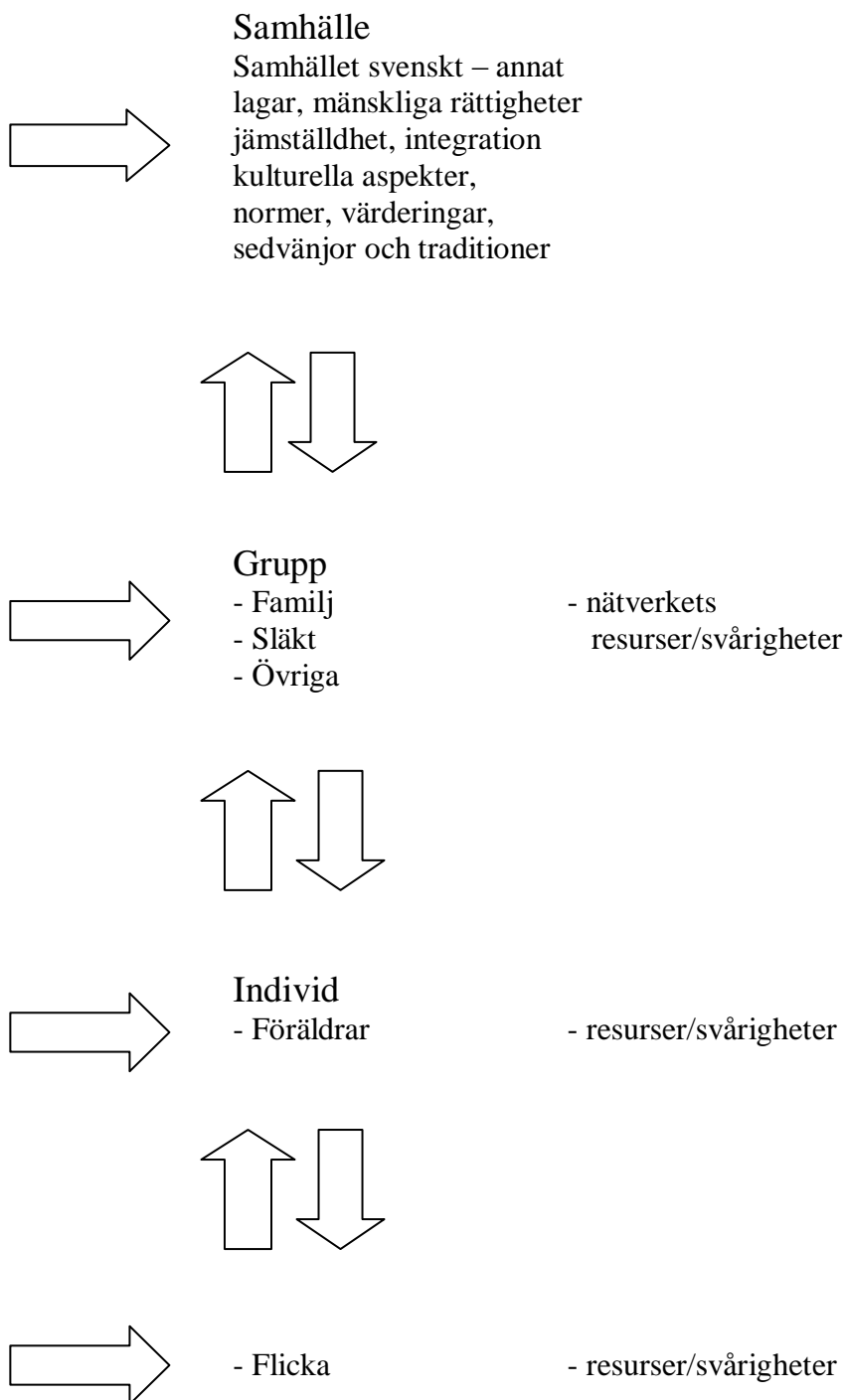
Gör en bedömning av flickan som individ med de resurser och svårigheter hon har.

Gör en bedömning av föräldrarna som individer och de resurser och svårigheter de kan ha som enskilda vuxna, till exempel psykisk ohälsa, missbruk, förståndshandikapp etc.

Bedöm även pappan och mamman i sin roll som föräldrar och deras föräldraförmåga när det gäller att se och tillgodose barns behov.

På nästa nivå görs en bedömning av familj och släkt samt deras resurser och svårigheter. Vem bestämmer i familjen/slakten? Vad finns för förväntningar på familjen av slakten och den egna gruppen? Förekommer det ett gruppträck och skvaller?

Den övergripande nivån handlar om familjen och det samhälle den lever i. Är familjen isolerad eller integrerad. Vilka lagar gäller? Hur lever familjen och vilka traditioner, sedvänjor, normer, värderingar, religion och kultur är viktig för dem att följa?

Gör en kartläggning av de risk respektive skyddsfaktorer som finns på de olika nivåerna.
Finns riskfaktorer på alla nivåer eller på en nivå? Ju fler nivåer som problemen föreligger på desto komplexare situation för en flicka.
De olika nivåerna är i ständigt samspel och påverkar varandra kontinuerligt. Förhållanden dem emellan kan både förbättras och försämrats över tid.

Skydds/riskfaktorer

Risk och skyddsfaktorer kan identifieras inom olika områden såsom hos individen, i familjen, kamratgruppen, skolan och i närmiljön. Enstaka riskfaktorer innebär sällan någon påtaglig risk för ett barn/ungdom. Ju större antal riskfaktorer som föreligger kring ett barn desto större risk för barnets hälsa och utveckling.

Vilka är riksfaktorerna och skyddsfaktorerna för just denna flicka?

Individ

Skyddsfaktorer:

Intelligent

Begåvad

Duktig i skolan

Social kompetens

Lugn

Duktig inom ett intresseområde

Finner sig i och följer familjens normer och värderingar

Riskfaktorer:

Temperament

Aggressivitet

Impulsivitet

Kognitiva och utvecklingsmässiga svårigheter

Skolproblem

Bryter mot familjens normer och värderingar

Har pojkvän

Familj

Skyddsfaktorer:

Tillräckligt bra föräldrar

Kunskap om barns behov, generellt

Föräldrar som kan se och tillgodose barns behov

Föräldrar som kan ge stöd, stimulans och gränser

Barn ses som individer

Demokratiska uppfostringsmetoder

Barn får vara med och bestämma i ökad takt med stigande ålder och utveckling

Adekvat kontroll

Riskfaktorer:

Föräldrar med stora egna problem

Brister i föräldraförmåga

Brist på stöd och stimulans

Traumatiserade föräldrar

Dålig känslomässig kontakt mellan barn och föräldrar

Allvarliga konflikter och våld mellan föräldrar

Föräldrar som brukar våld mot barn
Auktoritära uppfostringsmetoder
Föräldrar som är dåligt förankrade i samhället
Synen på flickor och deras rättigheter
Isolerade familjer
Föräldrars attityder och synsätt utifrån kulturella normer, sedvänjor och traditioner
Stark kontroll och begränsningar
Synen på heder och skam
Synen på individen kontra kollektivet

Kamrater

Skyddsfaktorer:

Flera kamrater
Välanpassade kamrater
Bra och socialt fungerande kamrater
Aktiv fritid
Fritidsintressen
Vistelse i goda miljöer

Risikfaktorer:

Antisociala beteende hos kamrater
Missbruk och kriminalitet hos kamrater
Relationsproblem hos kamrater
Vistelse i riskmiljöer
Få eller inga fritidsaktiviteter
Få eller inga kamrater.
Kamrater som kontrollerar och bevakar

Närmiljö

Skyddsfaktorer:

Socialt stöd och skyddsnät
Engagerade vuxna
Trygghet
Stabilitet

Risikfaktorer:

Otrygghet
Isolering och utanförskap
Brist på integration
Fattigdom
Brist på socialt stöd
Stark kontroll och ryktesspridning från kulturella normer och traditioner, t ex heder och skam

Vård enligt LVU

Finns det grunder för LVU görs en ansökan om vård enligt 1 § 2st och 2 § LVU. I de fall det finns samtycke till insatser och behövlig vård görs en vårdplan.

I vissa fall kan även en flicka ha ett destruktivt och utagerande beteende. Det är viktigt att vara observant på orsakerna till detta. Flickans egen problematik, orsakat av brister i hemmiljön eller en kombination av dessa faktorer.

Ibland kan en flicka behöva stoppas och skyddas även för sitt egna socialt nedbrytande beteende, kriminalitet, missbruk etc.

En ansökan om vård enligt 3 § LVU kan ibland behöva kombineras med § 2.

Det finns en stor risk att flickor som själva har ett utagerande och normbrytande beteende inte blir sedda och får adekvat stöd kanske utifrån att det även finns brister i omsorgen om dem. De blir bara sedda som stökiga flickor utan att en analys görs om det finns brister/orsaker i hemmiljön som orsakat deras beteende.

I den skriftliga bedömningen ska en analys göras av flickans situation och behov. I bedömningen beskrivs också de brister i omsorgen som föreligger och föräldrarnas förmåga/oförmåga att se och tillgodose barnets behov samt om det föreligger behov av vård och skydd för barnet. I utredningen kopplas självfallet till bestämmelser i socialtjänstlagen och LVU men det finns all anledning att även skriftligen ta med barnkonventionens och Föräldrabalkens syn på barns rättigheter.

Vårdplanen

Vårdplanen ska vara tydlig och konkret. I de fall det blir fråga om vård inom ramen för LVU gäller inledningsvis skydd och vårdbehov samt vårdplan som i vanlig vårdansökan enligt LVU innehållande: Syfte med vården, vårdform, vårdtid, umgänge under vårdtiden, upphörande av vården och omprövning/övervägande av vården.

Omprövning/övervägande av vården görs därefter enligt 13 § LVU kontinuerligt med flickans behov i fokus.

I de fall flickan vill bo hemma/kan flytta hem görs en tydlig och klar vårdplan för insatserna. Detta kan ske både inom ramen för Socialtjänstlagen och LVU. Innan flickan flyttar hem bör hennes berättelse och uppgifter om till exempel hot, våld, kränkningar och begränsningar på något sätt bekräftats av föräldrarna. Om föräldrarna helt förnekar och inte tillstår några av de missförhållanden som flickan uppgett kan man ifrågasätta om flickan ska flytta hem överhuvudtaget.

Förutsättningen för en hemflytt är att föräldrar har insikt i sin egen problematik eller de problem som orsakat att flickan flyttat hemifrån. Föräldrarna måste visa på både en vilja och en förmåga till förändring för att situationen i familjen och för flickan ska kunna förändras och förbättras. Först då ges möjlighet till adekvata insatser, både för flickan och föräldrarna. Föräldrarnas inställning/förändring/medgivande bör även framgå i ett gemensamt möte med

socialtjänstpersonal, flicka och föräldrar. Det skapar en tydlighet för flickan. Det ska inte råda någon tvekan om vad som sagts, medgetts och bestämts tillsammans mellan socialsekreterare, flicka och föräldrar. Görs inte detta finns risken att föräldrar kan säga en sak till socialtjänstens personal och en annan till flickan.

Det är viktigt att även beakta om flickan själv har egna problem och svårigheter som hon behöver hjälp för att förändra.

Vårdplanen skall utgå från flickans situation och behov. Vid insatser i hemmiljö bör vårdplanen innehålla till exempel:

- Inget våld, hot, kränkningar får förekomma
- Flickans rättigheter enligt bland annat föräldrabalken och barnkonventionen skall tillgodoses
- Enskilda samtal med flickan
- Andra specifika stödinsatser det kan finnas behov av för flickan
- Gemensamma samtal med föräldrar
- Överenskommelse gällande resor etc.
- Överenskommelser kring tider, regler, fritid, kamrater etc
- Stödinsatser för föräldrar i deras föräldraroll/kring uppfostringsfrågor, kommunikation, etc
- Uppföljning/utvärdering

Det bör också tydligt framgå vilka konsekvenserna blir om vårdplanen bryts, till exempel placering utanför hemmet.

Socialtjänsten har ansvaret för att vårdplanen blir tydlig och realistisk i sin utformning och ansvarar även för uppföljningen av den. Uppföljning måste ske tillsammans med föräldrar samt med flickan enskilt.

Långsiktig placering/skyddat boende/familjehem

En akut placering kan upphöra efter utredning och den unga kan gå hem för fortsatta stödinsatser i hemmiljö, men en utredning kan också leda till ett mera långvarigt boende utanför den egna familjen.

När det gäller flickor som blivit omhändertagna enligt LVU och de unga kvinnorna över 18 år så gäller att såväl den juridiska processen i förvaltningsdomstolen som i allmänna domstolen bör vara avslutade vid ny flyttning.

Den svåra process som domstolsförhandlingar innebär medför inte sällan nya påfrestningar vilket kräver mer stöd för flickorna/kvinnorna och därmed hög professionalitet i vården.

Inte sällan visar sig PTS-syndrom med en rad nya symptom.

Inför det nya permanenta boendet så bör utredningen från polisens personskydd vara avslutad och visa vilket skydd hon kommer att behöva framöver. Till exempel:

Personskydd/ larm
Spärrmarkering
Kvarskrivning
Skyddad identitet

Socialtjänsten kan även på egen hand kontakta skattemyndigheten för skyddande av uppgifter. Detta kan även en vuxen kvinna göra.

Under tiden i det akuta boendet måste flickan/kvinnan, om hennes situation är allvarlig och skyddsbehov föreligger över längre tid, ha tänkt igenom en ny livshistoria som skall vara hennes personliga från och med nu. Vem är hon? Var kommer hon ifrån? Har hon familj, syskon, släktingar? Var finns de i så fall? Varför bor hon just här? Kommer hon att kunna säga sanningen till någon? Denna hennes livshistoria bör hon uppmanas att skriva ned för denna måste hon lära in. Det går inte att komma med olika versioner till olika personer eller vid skilda tillfällen.

De kriterier vi nämnde i samband med en akut placering gäller även vid denna mer långsiktiga placeringen. Men utöver dessa så gäller det att ordna med skola/utbildning eller arbete. En vårdplan/arbetsplan som tydligt anger hur eventuella kontakter med familj/syskon skall ske. Här skall även framgå kontakter med polisen och socialtjänsten.

För den unga kvinnan över 18 år så måste den ekonomiska situationen vara ordnad så att hon kan känna en trygghet. För henne gäller även att en kontaktperson skall finnas.

För de unga flickorna under 18 år är det på sikt vanligast med en familjehemsplacering medan den unga kvinnan som regel får ett eget skyddat boende i lägenhet.

Det långsiktiga arbetet med flickan/kvinnan

Detta arbete kan ske med stöd av Socialtjänstlagen som LVU. Syftet med insatserna är att flickans/kvinnans vårdbehov/skydd ska tillgodoses. Insatserna från socialtjänsten kan pågå både utifrån att flickan bor hemma som utanför hemmet.

Oavsett ålder så har flickan/kvinnan på något sätt, till någon i sin omgivning påtalat ett behov av hjälp.

Är kvinnan över 18 år så är insatserna helt beroende av vad hon själv önskar och behöver.

Önskar hon insatser för egen del kan hon få hjälp med skyddat boende, skolgång, ekonomiskt bistånd och personligt stöd i form av kontaktperson. Önskar hon bibehålla någon form av kontakt med familjen kan hon få stöd även med detta. Vill hon ha stöd tillsammans med pojkvän kan detta också tillgodoses om de är i behov av skydd.

När/om hon inte längre vill ha något stöd/bistånd från socialtjänsten så avslutas ärendet.

Är flickan under 18 år så är det socialtjänsten som vid LVU styr det långsiktiga arbetet/vården. I annat fall är socialtjänsten beroende av vårdnadshavarens samtycke till insatser/stöd. Oavsett om insatserna sker inom ramen för LVU eller socialtjänstlagen så skall tydlig vårdplan upprättas. Denna måste utgå från flickans/kvinnans behov.

Även om en omyndig flicka inte önskar ha kontakt med sin familj så har socialtjänsten, vid LVU, en fortsatt kontakt med föräldrar och familjen. Flickans beslut grundas inte sällan på ambivalenta känslor till familjen. Detta kan ändras över tid.

Socialtjänsten agerar under tiden som en brygga mellan flickan och familjen. Ofta har flickan ett starkt beroende av sin familj. Om flickan vill ha kontakt med någon i sin familj, till exempel en förälder eller syskon ordnas detta. Detta sker alltid på en neutral plats och i närvaro av socialsekreterare och ibland även polis.

Vår erfarenhet är att nedanstående områden är viktiga att arbeta med då det gäller framtiden för flickan/kvinnan:

- Socialtjänsten skall ta ansvar för beslut. Avlasta skuld för flickan/kvinnan.
- Stärka hennes personlighet, att kunna tänka kritiskt, våga ha egna åsikter, kunna fatta beslut
- Stärka flickan/kvinnans självkänsla och därmed hennes identitet
- Medvetandegöra flickan/kvinnans mänskliga rättigheter, ge kunskap
- Egna specifika stödinsatser utifrån behov
- Förändrat förhållningssätt till föräldrar
- Medling mellan flicka, föräldrar, syskon och andra vid behov
- Strukturera umgängesformer
- Planera framtiden - skola, boende, fritid, ekonomi etc

Målsättningen är att utifrån flickan/kvinnans behov kunna få och utöva sina mänskliga rättigheter och samtidigt ha kvar sin familj.

Det fortsatta sociala arbetet med flickan/kvinnan och hennes föräldrar och familj skall kontinuerligt följas upp, utvärderas och vid behov förändras. Se till att ha kontinuerliga samtal och uppföljning med flickan/kvinnan själv.

Ta hänsyn till om risk/skyddsfaktorer kring flickan förändras över tid. Beakta också om behovet av skydd förändras över tid. Avgörande är ofta om och hur samarbetet med föräldrarna fungerar och hur det påverkar flickan.

I de fall kvinnan är 18 år kan kvinnan och ärendet på sikt flyttas över till en annan kommun om det finns ett skyddsbehov.

Det långsiktiga arbetet med familjen

Arbetet med familjen kan ske med stöd av socialtjänstlagen eller LVU.

När det gäller den myndiga flickan så avgör hon om hon vill ha kontakt med sin familj. Hon avgör hur denna kontakt skall se ut och om hon önskar vår medverkan i denna.

När det gäller de omyndiga flickorna kan det sociala arbetet se olika ut. Finns ett samtycke från vårdnadshavarna till nödvändiga insatser utarbetas vårdplan utifrån flickans behov.

I de fall flickan är omhändertagen och vårdas enligt LVU erbjuds föräldrarna ett fortsatt stöd för egen del.

I de fall föräldrar tackar nej till stödinsatser påbörjas inga insatser. Socialtjänsten har ändå en skyldighet att ha en kontakt med vårdnadshavarna/föräldrarna som rör den omhändertagna dottern och eventuellt umgänge med henne.

Avgörande för arbetet med föräldrar och familjen är deras inställning till de omständigheter som gjort att dottern blivit omhändertagen enligt LVU. Förnekas allt eget ansvar medan dottern skuldbelägges försvårar detta inledningsvis arbetet.

Generellt bör följande områden ingå i den långsiktiga arbetet med familjen

- Socialtjänsten ansvarar för tagna beslut
- Ge möjlighet till stöd i krisen
- Förtydliga föräldraansvaret (ej syskons ansvar)
- Informera, medvetandegöra om rättigheter – svenska lagar - mänskliga rättigheter
- Arbeta med möjligheten/svårigheten med att växa upp i två kulturer
- Migrationsprocessen och dess konsekvenser
- Vad är viktigt för föräldrarna att behålla/vad kan och vill de förändra
- Barns rätt / Föräldrars skyldigheter
- Vid behov stärka föräldraförmågan
- Beakta om förhållningssättet förändras
- Vilja och förmåga till förändring
- Egna specifika stödinsatser i föräldrarollen
- Arbeta med attityder värderingar
- Syskonens roll
- Familjens position till släkt/nätverk – familjens utsatthet
- Tydliga umgänsformer

Många flickor och familjer kommer ursprungligen från andra kulturer och länder och det krävs att socialsekreterare som arbetar med familjer har en professionell kompetens och mognad samt en bred kulturell erfarenhet och kunskap.

Enligt al Baldawi så är migration en process som består av olika faser, hemlandsfas, transferfas, och mottagandefas. Det är många skilda faktorer som påverkar migrationsprocessens olika faser. Alla dessa faktorer har betydelse för hur en individ och familj klarar en sådan process. Det är viktigt att socialsekreterare/behandlare har kunskap om dessa faktorer. De nya förhållandena och utmaningar man ställs inför påverkar interaktiva relationer mellan den enskilda individen,

mikromiljön, och makromiljön med familjen, kompisar samt megamiljön som innefattar kultur, tradition, normer, historia och den religion individen identifierar sig med. Förändringar i mikro-, makro- och megamiljön påverkar sedan individens inre och yttre värld.

Familjens roll som trygg bas liksom dess inre struktur förändras i mötet med det nya landet Sverige och dess sociala och kulturella struktur. De olika individerna i familjen kan få nya roller som skiljer sig från det de är vana vid. (Se al-Baldawi, 20023).

Det fortsatta sociala arbetet med flickan/kvinnan och hennes familj skall kontinuerligt följas upp, utvärderas och vid behov förändras.

Förändring över tid

När en flicka placeras utanför hemmet sker en förändringsprocess och utveckling över tid både avseende henne själv liksom för hennes föräldrar och familj.

I vissa fall finns det ingen möjlighet till kontakter mellan föräldrar och flickan inledningsvis. Ofta är det beroende på att flickor som utsatts för allvarliga hot och våld är mycket rädda och att de därför också har behov av både skydd och vård. Inte sällan förnekar också inledningsvis föräldrar helt våld och de missförhållanden som flickan uppgett föreligger.

Detta kan förändras över tid.

Ibland vid allvarliga missförhållanden kan flickan behöva stöd och skydd samt vård enligt 2 § LVU utanför familjen till dess hon fyller 18 år och blir myndig. Därefter bestämmer hon själv om och vilket stöd hon vill ha. Samma insatser kan fortsätta men sker då hon är myndig på frivillig väg inom ramen för socialtjänstlagen.

I vissa fall kan en kontakt och umgänge återupptas mellan föräldrar och flicka. Denna kontakt kan på sikt både leda till en utökad kontakt och umgänge och att flickan på sikt kan återvända till sin familj.

Det är viktigt att försöka arbeta parallellt med föräldrar och flickan oavsett om föräldrarna har någon kontakt med flickan eller ej. Det är nödvändigt att fortsätta motivera föräldrar till stöd/förändringsarbete och alltid informera om flickans hälsa och utveckling om hon är underårig och vårdas enligt LVU, vara en brobyggare och förmedla hälsningar!

Följ noga upp insatserna och utvecklingen med flickans behov i fokus. Utvärdera vad som har skett med flickan och föräldrarna sedan placeringen utanför hemmet påbörjades. Följ upp med enskilda samtal med flickan, samtal med familjehemmet eller behandlingshemmet, med föräldrarna och vid behov av andra personer som kan vara viktiga. Vidta förändringar utifrån det som sker i ärendet.

Följande områden bör följas upp:

- Flickans utveckling och behov
- Flickans inställning till föräldrar/familj och kontakt med dem, t.ex. pappa, mamma och syskon
- Skyddsbehovet – Har behovet minskat, kvarstår eller ökat
- Föräldrars inställning till flickan och kontakt

- Föräldrars förändring/utveckling och inställning till hjälp stöd
- Förnekande av eller insikt i problematiken
- Vilja och förmåga till förändring
- Umgänge mellan flickan, föräldrar och syskon. Har det påbörjats och i så fall hur fungerar det? Ska det utökas eller minskas? Är det positivt utifrån flickans hälsa och utveckling? Vad önskar och vill hon själv?

Har behandlingsinsatser påbörjats eller kan de påbörjas för, flicka och föräldrar tillsammans, familjearbete.

Behandlingsarbete för flicka, föräldrar, och familj kan fortsätta både individuellt och tillsammans över tid.

Analys görs av de skydds/riskfaktorer som finns inom olika nivåerna individ, familj, och närmiljö.

Till exempel så kan det ha skett förändringar avseende föräldrarna själva och deras förhållande, i deras föräldraförmåga, inställningen kring faktorer som gjort att flickan är placerad, i familjen, eller i föräldrars synsätt och värderingar kring till exempel hot, kontroll och våld, giftermål, begränsningar, fritidssysselsättning etc. Föräldrar kan ha skilt sig och flyttat ifrån varandra. Till exempel kanske fadern var den som stod för hot och våld och modern har nu tagit ställning för sina barn vilket kan medföra att de vill flytta till henne.

Förändringar kan ha skett inom ett område eller flera.

Följ upp flickans utveckling och önskan samt de förändringar som skett.

Familjebehandling

Familjebehandling kan påbörjas som enskilda samtalskontakter mellan föräldrar och flicka. Det kan även pågå, eller övergå till, kvalificerade familjebehandlingsinsatser i familjens hemmiljö, under ett till flera gånger i veckan beroende på problematiken. Detta sker som i vanlig familjebehandling i familjer där det förekommer olika former av relationsproblem, beteendeproblem, starka konflikter, våld och övergrepp. De som arbetar i familjen måste ha kompetens utifrån den problematik som finns i familjen och kunskap om den bakgrund familjen har.

Insatserna bör vara konkreta, strukturerade och tydliga för både föräldrar, flicka och familj. Funktionell familjeterapi FFT är en modell som är användbar i familjebehandling.

När familjebehandling påbörjas bör följande nedanstående aspekter reflekteras över. Utifrån behovet för den enskilda flickan/föräldrarna kan familjebehandlingen innehålla:

Adekvata insatser utifrån föräldrars och barns specifika resurser/svårigheter

Arbeta utifrån de risk och skyddsfaktorer som finns

Enskilt stöd för flicka

Enskilt stöd till föräldrar och vuxna

Gemensamma insatser för föräldrar/barn

Familjestrukturens gränser/stöd

Att vara tonårsföräldrar

Hur låta barn få ta större ansvar i takt med stigande ålder

Informationsarbete kring, mänskliga rättigheter, svenska lagar, jämställdhet
Föräldrars rättigheter och skyldigheter/barns rättigheter och skyldigheter
Skillnader mellan hemland och Sverige
Växa upp i två kulturer och ta var på det som är bra i båda
Normer, värderingar och traditioner samt dess påverkan i familjen
Kulturen och religionens roll för familjen
Vad är tillåtet vad är inte tillåtet
Vad är viktigt för föräldrar att bevara och behålla.
Heder och skam samt om/hur detta påverkar familjen
Migrationsprocessen och dess påverkan på föräldrar/barn
Konkret arbete kring gränser, kontroll, stöd, stimulans och kommunikation
Hur hantera aggressioner och frustrationer utan våld
Makt och kontroll
Individens rättigheter och synen på individen kontra kollektivet
Gruppträck och skvaller och hur det påverkar flicka/föräldrar/familjen
Hur få respekt för varandra som individer
Skolsituationen
Komma ut i skola sysselsättning och bryta isolering - integration

En plan upprättas för familjebehandlingen. Vår erfarenhet är att det ofta förekommer olika former av förhandlingar innan man kan tillsätta insatser eller föräldrar medverkar. Här gäller det att socialtjänsten är tydlig med vilka insatser som skall ingå för flickan och familjen. Om föräldrar inte vill kan vi inte genomföra insatserna med dem.

Utredningsplacering på behandlingshem för föräldrar och barn eller en förälder/barn kan ibland vara ett bra alternativ till familjebehandling. Denna utredning kan vara ett komplement till socialtjänstens kunskaper och leda till fortsatta stödinsatser i hemmiljö om föräldern har god förmåga att se och tillgodose barnets behov.

Insatserna kan ske inom ramen för socialtjänstlagen och LVU. Fördelen med LVU är att vi har möjlighet att påverka och styra insatserna mer. Det är viktigt att inte släppa LVU vården för tidigt då LVU vården ger en bra möjlighet till både stöd och kontroll. Det är nödvändigt att socialtjänsten kan både säkerställa och tillgodose den unges behov av vård. Då föräldrar vid vård enligt LVU samtycker till fortsatta stödinsatser är det positivt om vården kan fortgå på frivillig väg inom ramen för socialtjänstlagen.

Insatserna kan leda till att flickan flyttar hem, är fortsatt placerad i familjehem eller blir placerad på nytt igen ifall insatser inte fungerar.

Fallgropar

I allt arbete med att möta, utreda och bedöma behov av insatser för barn som misstänks fara illa finns flera svårigheter. Det är ett mycket komplext och svårt arbete som ställer stora krav på kompetens och erfarenhet. Detta gäller även socialtjänstens arbete med flickor/kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld.

Det är nödvändigt att förbättra kunskaperna om barns behov som far illa generellt samt om flickor/kvinnor utsatta för våld. I de fall socialtjänstens arbete är bristfälligt kan detta ofta härledas till brister hos handläggare eller i organisationen. Det kan gälla bland annat brist på kunskaper och rutiner inom socialtjänsten och brister i samverkan med andra aktörer.

Vår syn och gränser på vad som är normalt påverkar vårt arbete. Det är därför viktigt att beakta sin egen/sin enhets syn på vad som är ”normalt” och var vi sätter gränserna för under vilka omständigheter som barn och ungdomar kan tvingas/tillåtas i dagens Sverige.

Finns det olika gränser mellan socialsekreteraren och samhället kring till exempel syn på brott mot barn/flickor/kvinnor. Frågor vi bör ställa oss är bland annat: Kan vi ha andra gränser än vad lagstiftaren tänkt? Har vi en gemensam grundsyn på utsatta flickors/kvinnors situation och behov?

Socialsekreterarens egna gränser och syn på tillräckligt bra föräldraskap, brister i omsorgen, föräldrars rätt/barns behov, våld mot flickor/kvinnor etc är avgörande för om flickan/kvinnan får hjälp. Vårt arbete måste bygga på fakta och kunskap.

Brist på kunskap är ett problem när det gäller att flickors problem inte uppmärksammas och att de inte heller fått adekvat hjälp/stöd. Det är viktigt att ha generella kunskaper kring barns behov, barn som far illa, samt specifika kunskaper kring flickor utsatta för hedersrelaterat våld.

Brist på samverkan mellan olika aktörer som skola, socialtjänst, polis, sjukvård och andra organisationer gör att flickor/kvinnor inte fått adekvat hjälp och stöd.

Nedan följer en sammanfattning av andra exempel på fallgröpar när det gäller socialtjänstens handläggning med flickor/kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld:

Bristande rutiner/riktlinjer

Det måste finnas klara rutiner för hur dessa ärenden hanteras inom socialtjänsten. Alla bör ha kunskaper om problematiken och några behöver ha speciell kunskap kring utsatta flickor. Detta underlättar när det gäller att göra bedömningar kring flickan/kvinnans situation och när det gäller att vidta adekvata insatser/åtgärder. Flickan/kvinnan har rätt att träffa erfarna/kompetenta socialsekreterare. Finns generellt en bristande kunskap så kan detta underlättas av att klara tydliga rutiner finns för handläggningen av dessa ärenden. En flicka ska inte heller behöva träffa olika personer och berätta om sina upplevelser.

Avledningsmekanismer/Problemförskjutning

Ofta finns en tendens från föräldrar att inledningsvis förneka förekomst av hot, våld och problem. Ofta skuldbeläggs flickorna. Föräldrar vill ofta inledningsvis prata om andra saker istället för den problematik/svårigheter som flickan anser viktig. Föräldrar lägger ofta skuld och ansvar utanför sig själv och då på flickan, skolan, pojkvän, kamrater etc. Ofta förekommer bortförklaringar kring hot/våld mot barn/eventuella giftermål och begränsningar. En del föräldrar vet vad socialtjänsten vill höra och vilken lagstiftning som gäller. Det är viktigt att socialsekreteraren inte är naiv.

Vuxenperspektiv/barnperspektiv

Socialtjänsten måste ha ett barnperspektiv när det gäller insatser och åtgärder. Detta finns lagstadgat ibland annat socialtjänstlagen, LVU och i barnkonventionen. Det finns en tendens att socialtjänstens insatser och utredningar ibland utgår ifrån ett vuxenperspektiv snarare än med barnet/flickans bästa i fokus.

Dubbla roller

Socialekreterare kan hamna i svårigheter mellan till exempel ett utredande och stödjande perspektiv. Socialekreterare har kanske haft kontakt med föräldrar/familj sedan tidigare och har svårt att se flickans situation, utsatthet och behov.

Socialekreterarens roll och uppgift måste vara klar och tydligt för flickan. Det är viktigt att ta ställning för utsatta flickor/kvinnor och deras behov.

”Kulturell” tolerans

Socialekreterare har haft viss acceptans för stora avvikelser med hänvisning till den ”kultur” flickan/familjen kommer ifrån och de sedvänjor och traditioner familjen har. Detta har skett på bekostnad av flickans hälsa och utveckling. Flickor från andra kulturer ”tillåts” få utstå mer begränsningar, kontroll, hot och våld. Socialtjänsten behandlar därmed flickor olika. Alla barn/ungdomar har samma rättigheter och är lika mycket värda enligt svensk lag. Kränkningar, begränsningar och förtryck utifrån ”kulturella sedvänjor och traditioner” som innebär att flickor/kvinnor far illa kan aldrig tillåtas.

Den optimistiska regeln

Denna regel innebär att socialekreteraren vill tro att allt är bra och att föräldrar behandlar sina barn bra och med kärlek. Det är lättare att identifiera sig med den vuxne i familjen och att anamma föräldrarnas version av flickans situation. Socialekreterare tenderar att bedöma föräldraförmågan och viljan till förändring mer positivt än vad som borde gjorts med tanke på den kunskap man haft om familjen. Det saknas ibland relevans mellan föräldrarnas vilja och förmåga kopplat till barnens behov.

Skilda föräldrar

Att föräldrar är skilda är ingen garanti för att till exempel en moder ska kunna skydda sin dotter. För många familjer med ursprung i andra länder är det svårt att förstå våra juridiska uttryck som vård och vårdnad och skillnaden dem emellan. De separerar ofta på svenskt sätt och enligt svensk lag men förhållandet kvarstår enligt deras egna traditioner. De bor på skilda adresser men fadern finns ändå med som övervakare och en viktig part i alla beslut som fattas. I praktiken är det ofta så att fadern ändå kanske bestämmer över flickan.

Egna rädslor

Det är viktigt att som socialekreterare själv vara medveten om vilka känslor/rädslor som väcks i svåra och kanske hotfulla ärenden. Socialekreterare kan vara rädd för hot och våld för sin egen del och agerar därför inte för en utsatt flicka/kvinna.

Pusslet/utredning lades inte ihop

Missförhållanden kan ha pågått under lång tid. Familjen kanske har flyttat mellan olika kommuner. Många handläggare har träffat flickan/kvinnan. Bristen på kontinuitet i handlägganden och därmed avbrott i den sociala historien har gjort att missförhållanden kunnat pågå. Brist på helhetsbild kring flickan och familjen gör att flickan kan bli utan hjälp.

Ibland har det funnits indikationer från flera håll om att en flicka är utsatt men ingen har gjort något för att anmäla det till socialtjänsten. När socialtjänst fått anmälan har man genomfört en bristfällig utredning som inte utgått ifrån barnets bästa.

Att tänka på!

I socialtjänstens arbete är frågor kring sekretess och integritet viktiga och det är nödvändigt att ha en pågående diskussion för att upprätthålla en hög kvalitetsnivå. När det gäller flickor/kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld är dessa frågor än viktigare med tanke på att skyddet för deras person kan vara livsavgörande.

I vårt arbete har vi under åren stött på ett flertal områden och ställts inför frågor där vi tvingats söka nya rutiner, hitta alternativa praktiska lösningar. Vi kommer här att nämna några områden där det för oss blivit nödvändigt att besluta om hur rutinerna skall vara.

Beroende på att organisation och arbetssituationen ser olika ut inom socialtjänsten så kan det vara nödvändigt att skapa egna anpassade rutiner och regler.

Dokumentation i ärende måste vara rättssäker och vid behov sekretesskyddad. Vid behov av sekretesskydd kan enskild dokumentation läggas upp för underåriga.

Det är naturligt att även inom socialtjänsten upprätthålla en ”inre sekretess” dvs att inte diskutera eller tala om dessa ärenden med andra kollegor eller allmänt i lunchrummet.

Behovet av kontinuitet och att så få personer som möjligt är informerade och involverade i ärendet kan kräva specifika rutiner.

Vad kan och skall läggas in i IT-systemet med tanke på sekretess. Detta gäller i arbetet med personer i behov av skydd.

Hur göra med fakturor som måste betalas då det finns hemlighållande av vistelseplats/placering? Aidentifiera dessa.

Se till att inga handlingar, brev eller fakturor innehåller logo eller annat som kan identifiera avsändaren!

Hur skall handlingarna förvaras? Tillsammans med övriga eller på ett särskilt ställe?

Allt skrivet material måste gås igenom och behandlas med stor försiktighet och noggrannhet. I synnerhet då det skall kommuniceras med vårdnadshavare.

Hur skall tjänsteutlåtanden till sociala utskottet hanteras? Var noga med att inte namn förekommer i till exempel utskick till ledamöter.

Vad bör socialtjänsten utveckla när det gäller arbetet med hedersrelaterat våld?

Inom vår organisation gavs det en möjlighet för ett fåtal personer att specialisera sig och fördjupa sig i denna problematik. Vi har på det sättet fått många ärenden att arbeta med och detta har varit en förutsättning för att skapa rutiner för handläggandet av de enskilda ärendena. Det är nödvändigt att ha klara metoder och rutiner kring handläggning av dessa ärenden. Flickan/kvinnan ska endast behöva träffa få personer. Hon ska inte behöva bollas runt mellan olika personer. Det måste finnas en personkontinuitet i socialtjänstens handläggning. Alla socialsekreterare måste dock ha en grundläggande kunskap om problematiken. Här handlar det om att ge utbildning.

Annat som kan utvecklas inom socialtjänsten är:

- Alla inom förvaltningen bör ha kunskap om problematiken med hedersrelaterat våld
- Några behöver specialistkompetens kring problematiken
- Klara handlägningsrutiner och metoder
- Snabb kontakt - Lyssna
- Kontinuitet när det gäller handläggare
- Erfarna socionomer ska handlägga svåra ärenden
- Arbeta i team. Helst en man och en kvinna.
- Gör skydds/riskbedömningar
- Våga se, våga ställa frågor och våga handla
- Barnets bästa i fokus
- Kulturkompetens
- Vid ordinarie barnavårdsutredningar om barn som far illa vara medveten om problematiken och tidigt uppmärksamma föräldrars inställning
- Var uppmärksam på denna problematik i kvinnofridsärenden
- Skapa samverkan med andra inom förvaltningen, till exempel skolor, ekonomienheten, fritidsgårdar, för att nå flickor och tillsammans kunna ge adekvata insatser

- Tydlig information om lagar och rättigheter vid kontakt med socialtjänst och under introduktionstiden
- Arbeta med attitydpåverkan till barn och föräldrar
- Uppmärksamma att pojkar/bröder kan utsätta syskon för hot/våld men också själva vara utsatta för detta
- Särskild uppmärksamhet gentemot unga homo- bi- och transsexuella - dubbelt förtryckta
- Särskild föräldrautbildning
- Programverksamhet för pojkar och flickor kring könsroller, attityder, jämställdhet, allas lika värde, lagar/rättigheter
- Skaffa kunskap om andra myndigheter och upprätta ett samarbete med till exempel sjukvård, ungdomsmottagning och polis
- Konkret samverkan med andra myndigheter som polis, skola, ungdomsmottagning, sjukvård, kvinnojourer, frivillig organisationer etc
- Olika insatser från individ/skydd till föräldrastöd och familjearbete
- Förebyggande och tidiga insatser på alla nivåer och i olika verksamheter, t ex inom skola, socialtjänst

Ansvar för att ta tillvara denna utvecklingspotential och förbättra de nämnda områdena ligger på olika verksamheter och berör olika nivåer i det sociala arbetet. Från generella insatser till riktade förebyggande till direkt ingripande och skyddande åtgärder. Verksamheter som berörs är förskola, skola, fritid, ungdomsmottagning, frivillig organisationer, socialtjänst (myndighetsutövande och förebyggande enheter).

Att förebygga/förändra och motverka det hedersrelaterade våldet och dess mekanismer är en nödvändighet för att på sikt kunna åstadkomma en varaktig förändring för utsatta flickor, pojkar, syskon, män, kvinnor och familjer. Men parallellt måste det skyddande, behandlande sociala arbetet utvecklas för den enskilde individen och hennes familj.

Socialtjänsten i Lärjedalen har under åren gjort flera insatser där flickor och kvinnor fått nödvändig vård och skydd både inom ramen för LVU och socialtjänstlagen utanför familjen. Socialtjänsten i Lärjedalen befinner sig nu i ett skede där flickor efter flera års omhändertagande enligt LVU får en möjlighet att återvända till familjen. Både flickor och familj har gått igenom stora positiva förändringar. Ett fortsatt arbete sker i hemmet med hela familjen och flickan är fortsatt omhändertagen enligt LVU för att säkerställa vården.

Slutord:

Trots inledande svår problematik med, tvång, ingripande från myndigheter, misshandel, hot och våld finns ibland en möjlighet till förändring både för flickan, föräldrarna och hela familjen. Det är viktigt att inte bara tänka på skyddet utan även på stödinsatser för familjen. Man måste dock

vara medveten om att skyddet ibland är nödvändigt. Det är viktigt att alltid ha flickans/kvinnans behov i fokus även när det gäller insatser över tid. Socialtjänsten måste ta ställning för och stå på den utsatte flickans/kvinnans sida och alltid ha ett barnperspektiv i arbetet med utsatta barn.

LAGAR ETC

Nedan följer utdrag ur olika lagar, författningar och konventioner som kan ge stöd och vägledning när det gäller utredning och insatser för flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld.

FÖRÄLDRABALKEN

6 kap Om vårdnad, boende och umgänge

6 kap 1 § FB

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran.

Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

6 kap 2 § FB

Vårdnadshavaren har ansvar för att barnets grundläggande behov tillgodoses.

6 kap 11 § FB

Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter.

Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

I de fall vårdnadshavare allvarligt brister i omsorgen om barn har samhället en skyldighet att ingripa/utreda enligt bestämmelser i socialtjänstlagen och LVU

ÄKTENSKAPSBALKEN

1 kap Äktenskap

2 kap Äktenskapshinder

1 §

Den som är under 18 år får inte ingå äktenskap utan tillstånd av myndighet som anges i 15 kap 1 §. Tillstånd får medges endast om det finns särskilda skäl.

3 kap Prövning av äktenskapshinder

4 kap Vigsel

5 kap Äktenskapsskillnad

15 kap ärende om äktenskaps ingående

Äktenskap är en frivillig samlevnad mellan självständiga personer.

SOCIALTJÄNSTLAGEN

1 kap Socialtjänstens mål

1 kap 1 § SoL

Samhällets socialtjänst skall på demokratin och solidaritetens grund främja människors

- ekonomiska och sociala trygghet
- jämlikhet i levnadsvillkor
- aktiva deltagande i samhällslivet

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskilda och grupper egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet.

1 kap 2 § SoL

När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsyn till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

- motsvarar FN:s Barnkonvention artikel 3

1 kap 3 § vård utan samtycke regleras i LVU och LVM.

2 kap Kommunens ansvar

2 kap 2 § Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och hjälp som de behöver.

3 kap Socialnämndens uppgifter

3 kap 1 §

Till socialnämndens uppgifter hör bland annat att

Göra sig väl förtrogen med levnadsförhållanden i kommunen

Genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden.

Svara för omsorg, service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

3 kap 5 § SoL

Socialnämndens insatser skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

4 kap Rätten till bistånd

4 kap 1 § SoL

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförskansas en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjlighet att leva ett självständigt liv.

5 kapitlet Särskilda bestämmelser om olika grupper

Barn och unga

5 kap 1 § SoL

Socialnämnden skall bland annat

- verka för att barn och ungdom växer upp under goda och trygga förhållanden
- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken på en ogynnsam utveckling

- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet

5 kap 1a §

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller begränsningar som följer av 15 kap. i denna lag och sekretesslagen. Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

Brottsoffer

5 kap 11 § SoL

Socialnämnden skall verka för att den som utsatts för brott och dennes anhörig får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

6 kap Vård i familjehem och i hem för vård eller boende

11 kap Handläggning av ärenden

11 kap 1 §

Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

11 kap 2 §

Vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningstiden för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning skall underrättas om att en utredning inleds.

Partsinsyn och kommunikation enligt bl a SoL 11 kap 8 §

11 kapitlet 8 § SoL

I ärende hos socialnämnden som avser myndighetsutövning mot någon enskild skall nämnden tillämpa följande bestämmelser i Förvaltningslagen, 14 §, 16 §, 17 §, 20 §, 21 § och 26 §

14 kap Anmälan om missförhållanden

14 kap 1 § SoL

- var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden
- myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom är skyldiga att anmäla till socialnämnden

15 kap Tystnadsplikt

15 kap 1 § SoL

Den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigbedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskilds personliga förhållanden.

16 kap Övriga bestämmelser

Överflyttning av ärende

16 kap 1 §

Ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till annan socialnämnd.

LAGEN MED SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM VÅRD AV UNGA - LVU

1 § Inledande bestämmelser

Beredande av vård

2 §

Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk att den unges hälsa och utveckling skadas.

3§

Vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet, eller något annat nedbrytande beteende.

6 § Omedelbart omhändertagande

11 § Placering

13 § Omprövning och övervägande

14 § Skyddad vistelseadress, begränsning i umgänge

SEKRETESSLAGEN

1 kap Inledande bestämmelser

7 kap Sekretess med hänsyn främst till skyddet för den enskildes personliga förhållanden

7 kap 4 §

Socialtjänstens sekretess

14 kap Bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen och förbehåll

14 kap 2 §

14 kap 4 §

Sekretess till skydd för enskild gäller inte i förhållande till enskild själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom. Vad nu har sagts gäller dock inte om annat följer bestämmelse i denna lag.

Sekretess för uppgift till skydd för minderårig gäller även i förhållande till vårdnadshavare och får inte efterges av denne, om det inte kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.

FÖRVALTNINGSLAGEN

Anteckning av uppgift

15 §

Parters rätt att få ta del av uppgifter

16 §

17 §

Motivering av beslut

20§

Underrättelse av beslut

21 §

BROTTSBALKEN

1 kap Om brott och brottspåföljder

2 kap Om tillämpning av svensk lag

3 kap Om rott mot liv och hälsa

1 § Mord

2 § Dråp

5 § Misshandel

6 § Grov misshandel

4 kap Om brott mot frihet och frid

2 § Olaga frihetsberövande

4 § Olaga tvång

4 a § Grov fridskränkning/Kvinnofridskränkning

5 § Olaga hot

7 § Ofredande

6 kap Sexualbrott

7 kap Brott mot familj

LAG MED FÖRBUD MOT KÖNSSTYMPNING AV KVINNOR

FN: S KONVENTIONER OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Alla människor är lika mycket värda.

Mänskliga rättigheter gäller för alla människor

Människor ska själva kunna bestämma över sina liv

FN:s konventionen om barns rättigheter

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.

Artikel 12-15

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.

Artikel 19

Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra.

FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor

LITTERATUR OCH REFERENSER

- Ahmadi, Nader (red) Ungdom, kulturmöten, identitet. Liber, 2003
- Al-Baldawi, Riyadh – Migrationsprocessen och psykosocial hälsa, Svensk rehabilitering 3/2003
- Al-Baldawi, Riyadh – Psykosociala konsekvenser av en förändrad familjestruktur, Läkartidningen nr 19, 1998
- Ali, Monica – Brick lane, Forum, 2003
- Allmänna barnhuset skriftserie 2005:3 – Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer
- Allwood Carl-Martin, Franzén Elsie C (red) – Tvärkulturella möten, Natur och kultur, 2001
- A resource book for working against honour related violence – Kvinnoforum, Stockholm, 2003
- Awla Razool – Underlag från föreläsningmaterial, 2004
- Brooks, Geraldine – Allahs döttrar, MånpoCKET, 2002
- De los reyes, Paulina – Patriarkala enklaver eller ingenmansland?: Våld, hot och kontroll av unga kvinnor i Sverige, Integrationsverket, Norrköping, 2003
- Demibarg, Dilsa – Stamtavlor, Norstedts 2005
- Ekerwald, Hedvig – Leva sitt liv med familjen i behåll. Rädda barnen, 2004
- Eldén, Åsa – Heder på liv och död, Uppsala universitet, 2003
- FN General assembly, 57th session, item 104, Working towards elimination of crimes against women committed in the name of honour, Rapport, 2002
- FN Economic and social council, Commission on Human rights, 58th session item 12, Integration of the human rights of women and gender perspective. Violence against women, Cultural practices in the family that are violent towards women, 2002
- Göteborgs Stad Handbok – Våld mot kvinnor och barn i nära relationer, 2005
- Handbok mot diskriminering och våld i hederns namn, Gender development network, 2005
- Hindberg, Barbro – Barnmisshandel, 2000
- Hwang, Philip, Nilsson, Björn – Utvecklingspsykologi, Natur och kultur, 1996
- Integrationsverkets rapportserie 2000:6 – Låt oss tala om flickor
- Integrationsverket rapportserie 2002:14 Lärande exempel
- JO 1999/2000 JO 1 s 243
- JO Dnr 621-1997 En 16-årig flicka dödades av en bror och en kusin. Fråga om bl a. om socialtjänsten brustit i sin skyldighet att se till att flickan fick erforderligt skydd
- Johansson, Lasse – Samverkan skola – socialtjänst, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2004
- Kouri, Norma – Förlorad heder, Prisma, 2003
- Killén, Kari – Svikna barn, Wahlström & Widstrand, 1991
- Kvinnoforum Stockholm- Honour related violence. European resourcebook and good practice. 2005
- Länsstyrelsen i Östergötlands län – Om våld i hederns namn, 2005
- Länsstyrelsen i Skåne län, Rapport 2004:24 – Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning
- Länsstyrelsen i Stockholms län – 18 projekt för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld, 2005
- Länsstyrelsen i Södermanlands län – Förtryck och våld i hederns namn, 2005
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport 2004. nr 4 - Avgörande livsfråga
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport 2002:40 - Ett eget liv
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport 2005:25 – Mot hedersrelaterat våld, för jämställdhet och mänskliga rättigheter
- Norman, Karin – Kulturella föreställningar om barn, Rädda barnen, 1996
- Nya Sociallagarna, Nordström, Thunved, 17 upplagan, Norstedts juridik 2004
- Patriarkalt våld som hot mot mänsklig säkerhet - Regeringskansliet, 2005
- Ramström, Jan – Tonåringen i välfärdssamhället, 1991
- Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala miljöer. Art nr 2002.007 Näringsdepartementet
- Regeringens proposition 2000/01 Ny socialtjänstlag mm
- Regeringens proposition 2002/03:53 – Stärkt skydd för barn i utsatta situationer
- Rädda barnen. Rapport – Det handlar om olydnad
- Rädda barnen. Rapport – Förtryck i hederns namn, art nr 3015
- Schlytter, Astrid – Rätten att själv få välja, Studentlitteratur, 2004
- Social utskottets betänkande 2002/03:53 – Stärkt skydd för barn i utsatta situationer
- Socialstyrelsen meddelandeblad 2002:6
- Socialstyrelsen – Samtal med barn i socialtjänsten, 2004

Socialstyrelsen etiksekretariat för sociala frågor – Flickor i patriarkala familjer, 2005
Socialstyrelsens rapport – Nationellt konsultativt stöd för socialtjänsten och andra verksamheter i arbetet mot hedersrelaterat våld, 2005
Socionomen nr 3 2002
Socionomen nr 4 2004
SOSFS 1997:15 Socialstyrelsens allmänna råd Tillämpning av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
SOU: 1986:20 Barns behov och föräldrars rätt – Socialtjänstens arbete med utsatta familjer
SOU: 1991:60 Olika men ändå lika. Om invandrarungdomar i det mångkulturella Sverige
SOU: 1997:116 Barnet i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligade i Sverige
SOU: 2000:77 Omhändertagen – Samhällets ansvar för barn och unga
SOU: 2001:7 Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda
SOU: 2004:1 Ett slag i luften. Utredning om myndigheter, mansvåld och makt
SOU: 2005:81 Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården
Souad – Levande bränd, Wahlström & Widstrand, 2003
Svanberg, Lena-Katarina – Hedersmordet på Pela, Månepocket, 2003
Ungdomsstyrelsen – Rapport om flickor med annan etnisk och kulturell bakgrund, 2000
Ungdomsstyrelsen – Handbok mot diskriminering och våld i hederns namn, 2005
Weinehall, Katarina – Att växa upp i våldets närhet, Umeå universitet, 1997
Wikan, Unni - En fråga om heder, Ordfront, 2003
Wilson, Jim – Barnets röst i utredning och behandling, Bokförlaget Mareld, 2001
Wrangsjö, Björn – Tampas med tonåringar. Ungdoms utveckling i ett familjeperspektiv, NoK, 1995
Övereide, Haldor – Samtal med barn, Studentlitteratur, 2001
Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder – Arbai, Fristorp, Rädda barnen, 2002

Internetlänkar

www2.amnesty.se
www.bris.se
www.elektra.nu
www.goteborg.se
www.integrationsverket.se
www.jo.se
www.flicka.nu
www.kvinnoforum.se
www.lst.se
www.o.lst.se
www.manskligarattigheter.se
www.rb.se
www.regeringen.se
www.sos.se
www.un.dk
www.ungdomsstyrelsen.se